

גליזון
באר
הכהנה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

בא

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת בא

- א בזכות האמונה ננאלו - ישועה הבאה רק ע"י האמונה
- ג עמו אנוכי בצרה - לעולם אין הקב"ה מזניח את ברואיו
- ו כיסה את עין 'הארץ' - הכל ביד ה', ואין גבול הטבע מעלה ומוריד
- ח מצוה גדולה להיות בשמחה - על ידה יצא ממצריו
- ט אין ייאוש בעולם - לעולם לא יתייאש מעצמו ומגאולתו
- יב שובו בנים שובבי"ם - בת קול זו נועדה גם עבור הרחוקים ביותר
- יג הנאהבים והנעימים - הזהירות בבין אדם לחברו בסור מרע ועשה טוב
- יג ולטומפות בין עינך - כמה רמזים לעבודת האדם הרמזים בתפילין

סדר ועימוד:

א.ש. אשדוד

טל: 052-7627127

פרשת בא

ראשית כל הנהגתו היא מקודם להבטיח ולא יותר, והמבונן מזה הוא שהמובטח יאמין בזה אמונה שלמה ולהיות בטוח, וזה יהיה סיבה לבא מזה למדת הקיום - שיקום בו הבטחתו של המבטיח, ודוקא על דרך זה, וזהו ידיעה חדשה במידותיו של הקב"ה, ויסוד גדול, כי יסוד ראשית כל הדברים הם האמונה והבטחון, 'דאם דארף פריער דורכגיין' (תחילה יש לעבור את שלב האמונה), וזאת תהיה סיבה לשלימות הקיום של המקיים. עד"ו התנהג הקב"ה עם אבותינו הקדושים, שהבטיח להם כל האחרית, והם האמינו בו ובטחו על זה בבטחון גמור, וזה היה הזכות והיסוד אשר ממנו זכינו לענין יציאת מצרים, ר"ל קיום ההבטחה, כו'. ובזכות האמונה זכינו לכל ההצלחות, ואם היה ח"ו חסר מעט באמונה ובטחון לא באנו לידי קיום הדברים*. עכ"ד.

בזכות האמונה נגאלו - ישועה הבאה רק ע"י האמונה
בפרשתן (יב מב), 'ליל שימורים הוא לה', וברש"י, שהיה הקב"ה יושב ומצפה לקיים הבטחתו להוציאם מארץ מצרים, עכ"ל. וכל זה היה מגודל חביבותו של הקב"ה לישראל, שמתחילה הבטיחם, והיה שומר ומצפה מתי יבא עת קץ הגאולה לקיים הבטחתו לבניו אהוביו. והקשה הגה"צ רבי ירוחם ממיר זצ"ל, (דעת תורה עמוד קט) מדוע הוצרך הקב"ה להבטיח תחילה, וכי לא היה די בעצם העשייה בפועל - שיוציאם ממצרים, ומה תכלית ורווח יש ב'מהלך' זה - להבטיח תחילה ואח"כ לקיים.

ומבאר שם ביאור נחמד ומתוק, (ה"ל) כי זה ממידות הקב"ה, והוא עיקר גדול בהנהגת הש"ת, כי

א. ויש לו לאדם 'להשים לבו' לקנות בנפשו את קנין האמונה והבטחון, כי בלא זה אף אם יראה עין בעין את יד ה' ימצא 'תירוצים' לומר כי אך מקרה הוא ולא מיד ה' בא לו, כביאורו של הגרי"ז מבריסק זצוק"ל האמור בפרשתן כשהזהיר משה על 'מכת בכורות', ויאמר משה, כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים (יא ד), וברש"י, אמר משה 'כחצות הלילה' ולא 'בחצות הלילה' - שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמר, משה בדאי הוא. והדברים מבהילים, כי עומדים הם ב'מכת בכורות' שם נאמר (שם ו) 'והיתה צעקה גדולה בכל ארץ מצרים, אשר כמוהו לא נהייתה וכמוהו לא תוסיף', וראו הכל את יד ה' המכה בהם בכל תשעת המכות שקדמו, ודבר אחד מדברו לא חזר ריקם עד עתה, ואעפ"כ חשש משה רבינו שמא ידקדקו ב'שעה' ויאמרו אין זה מכוחו של מקום חלילה, כי הדבר לא היה מדויק ברגעים כפי מורה השעות שבידם... כי מי שאינו מאמין לא יראה אף את הנגלה לנגד עיניו, בעוד שזה האוחז בפלך האמונה רואה את יד הבורא אף בנסתר מעיניו.

וכבר מבואר בכתבי הקודש (שער הפסוקים פר' וישב ד"ה להיות, ובשאר ספה"ק) שלא סגי ב'ידיעה' בעלמא באמונת ה', כי 'פרעה' אותיות 'הערף', כלומר, שמקום אחיזתו הוא בעורף, וכל טומאתו להקים 'חציצה ומחיצה' בין המוח ללב (ב'עורף'). שידיעת האמונה הברורה בבורא ובהנהגתו, לא תכנס לתוככי לבו, ולא תתערב האמונה בתמצית דמו. וזהו 'יציאת מצרים' - שנצא מקליפת 'הערף' זו לחרות עולם, וכל ידיעתנו באמונה תכנס היטב ללבנו להיות כל הנהגתנו על פי אמונת אומן.

וכך מסופר על אחד מהבחורים שהסתופף בצילו של הרה"ק ה'דברי שמואל' זי"ע, שהחל להתדרדר מטה מטה, בהשפעת חברים רעים... קרא לו ה'דברי שמואל' לתהות על קנקנו, ומשראה שהשמועות נכונות הן, פנה אל הבחור ואמר לו, מאחר שהסתופפת בצילי מבטיח אני נאמנה שלא תמות מזה העולם ללא תשובה. בחור זה המשיך לירד מדרך התורה והמצווה עוד ועוד, עד שהגיע לארץ הקודש אל אחד הקיבוצים הרחוקים ביותר מכל נדנוד של 'אידישקייט' (יהדות). והנה ביום מן הימים יצא הבחור לרחוץ במי הים, לאחר זמן מה פרצה רוח סערה בים וגבהו גלי הים למאד, וכמעט הטביעו את הבחור, מיד חשו אליו אנשי ההצלה להצילו, והנה בתוך כך שמעו איך שהוא זועק בשארית כוחותיו 'תשובה... תשובה...' לאחר שחלצוהו ושבה רוחו אליו, פנו אליו אנשי ההצלה ושאלוהו לפשר זעקותיו 'תשובה, תשובה', ויען להם 'פורק עול' זה, שבימי עלומיו היה מחסידי ה'דברי שמואל', והוא הבטיחו שלא ימות בלא תשובה, על כן בשעה שראה כי כלתה אליו הרעה, ועוד מעט קט הולך הוא להסתלק מן העולם, החל לזעוק 'איני עושה תשובה... איני עושה תשובה...' ובכך הייתי מובטח שלא אמות - דהרי הרבי הבטיח שלא אמות בלא תשובה. עתה, בינו נא והתבוננו בהאי עובדא, איך ש'פורק עול' זה האמין באמונה איתנה ועצומה כי מה שיצא

באר הפרשה - בא

באמונת איתן שיד ה' לא תקצר ואין מעצור לה' להושיע ברב או במעט ואף 'מתהומות הארץ תשוב תעלני'. וכשהאירו את אור האמונה בתכלית גם בעמקי התהום בו היו - זכו לניסי השי"ת ונפלאותיו העצומים.

בלומר, שבוודאי בולנו מצפים לישועה מבלי הסתרות וייחול זמנים ארוכים, אלא 'נצחו מקווים ולישעו נשענים' בדרך הטוב והפשוט, אבל בבוא לידי קושי נורא בשאינו יודע מה רוצים ממנו, ידע שרק דבר אחד דורשים ומבקשים ממנו - להאמין אף בתוככי חשיבה זו.

ושמעתי מצדיק נבון וחכם אחד (והוא 'עמקן' ומחדש נפלא) שעדיין צ"ע בדבריו הבהירים, אם אכן הסיבה לגאולתם היא 'אמונתם' השלימה בהבטחת הבורא, מדוע גם אחר שהאמינו עדיין המתין כ"כ הקב"ה מלקיים הבטחתו - עד שהגיעו ישראל לתכלית השפלות בדיוטא התחתונה של מ"ט שערי טומאה, וכמעט שכבר לא היה את מי להציל... אלא יש לומר ביאורו, שגודל ועוצם הגאולה והישועה, תלויים ועומדים בתוקף וחזק האמונה והבטחון הגמור, ולכן המתין להם הבורא עד שיגיעו לעומק השפלות של סבלות מצרים ברוח ובגשם, כדי שבתוככי המצב הנורא הלזה יתאמצו ויתחזקו

מפי הרבי - כן יקום וכן יהיה, ומכל מקום המשיך להיות כופר, ולא חזר בתשובה אפילו על 'פתחה של גיהנום'... וכתשובתו של פרעה, שאמר 'ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים', ומ"מ לא שינה את הנהגתו לטובה אפילו כמלא נימא, הבה נא נזהר שלא נהיה בדומה לו בנסיונות העוברים לפנינו.

וכבר אמרו (שם משמואל ויחי תרע"ח בשם הרה"ק הר"ב מפשיסחא זי"ע, עיי' שפת אמת תולדות תרע"ד) דהוא דומה לעשו הרשע, שידיעות רבות היו לו ב'ראש', ממה שראה אצל יצחק אביו. אלא שכל אלו לא השפיעו במאומה על 'מעשיו', ע"כ, רק ראשו שהיה 'טוב' נקבר במערת המכפילה בקברי אבותיו (פדר"א סוף פל"ט).

וכן הוא גבי 'פרנסתו של אדם', כמו שכתב הגה"ק החזו"א זי"ע (אמונה ובטחון פ"ב ג) וז"ל. ומה שאנו רואים בחיים ראובן איש מוסרי ו'זמרת הבטחון' על שפתיו, תמיד מגנה את רוב ההשתדלות ומתעב את הרדיפה אחר פרנסה. ואמנם, (כל זה עוד ש) הוא איש מצליח ובחנותו לא יחסר לו לקוחות, ואיננו זקוק לרב השתדלות, (ולכן) הוא אוהב את הבטחון, כי הלא גם הבטחון מראה לו פנים שוחקות. והנה נפתענו פתאום לראות את ראובן הבוטח מתלחש עם נעריו ואנשי עצתו איך להפר עצת רעהו האומר לפתוח חנות כמותו והוא מלא עצב מזה, ובהיות תחילתו רק בחביון לבו ומתבייש לגלות הדבר פן יהי' לחרפה בעיני מכיריו, הולך ומאבד גם מדת הבושה בסופו, ומתחיל בהשתדלויות גלויות להניא מחשבת רעהו, ולאט לאט הולך ומתקדם בדרך עקלתון, ומדת הבושה תמס תהלך מקרב לבבו, ועושה בגלוי מעשים נבזים ופעולות שפלות לעין כל חי, וההתחרות שבינו ובין רעהו מתפרסמת תכלית הפרסום ונעשה לשיחת הימים, ולא ידע הכלם. ובודה טעמים ונמוקים אשר בשקר יסודם כדי להצדיק את מעשיו, עוד מתחכם להוסיף ביאורים חדשים לבקרים שכל מה שמתחרה נגד רעהו הוא 'לשם שמים' וע"פ תורת המוסר... עכ"ל, עיי"ש עוד.

ב. בהמשך דבריו שם הוסיף רבי ירוחם מענין לענין. וז"ל: עוד אנו למדין כאן. כי במדת בשר ודם, כשאחד מבטיח דבר מה למי שהוא, וכשאח"כ הוא מקיים הבטחתו, הנה הקיום הזה הוא כדבר של בעל כרחו, הוא עושה מה שעושה מצד הכרח הבטחתו, ולא מחפץ רצונו כלל, אבל לא כן היא מדת הקב"ה, כי חפץ חסד הוא, עם ההבטחה תיכף הוא ית' שומר ומצפה לרגע הקיום, ליל שמורים הוא לה' - במדת ה' - הנה הוא שומר ומצפה לאותו הלילה, מתי יבא הלילה שבו יוכל לקיים הבטחתו.

כגון, אדם המבטיח לחברו, למשל, שלאחרי שבוע ימים ילוונו איזה סכום כסף, הנה מצד 'והלכת בדרכיו' עליו לישב ולצפות מתי כבר יבא הזמן שיוכל לקיים מה שהבטיח לו... וד"ל.

ג. מעתה, נחזה ונתבונן, כי יסודות נשגבים אלו הם התשובה וההבנה לכל התמיהות והקושיות - 'מה נשתנה' למיניהם המתעוררים בלב האדם בימי חלדו. כי לעיתים עלול מאן דהו להרהר בליבו וחישוב עם קונו, הן אמת, ידעתי ידעתי כי הנני בידך לבד, ו'הבטחתך' הטובה כי 'הנני רופא לך' ודאי בא תבוא, אך מדוע כה אחרו פעמי מרכבותיה, ופי הרופאים מלא ב'תחזיות קודרות'... ה"י. ומשנהו יטען אף הוא: אמנם כן, יוצרי וקוני, מאמין אני ב'הבטחתך' לפקדני בדבר ישועה ורחמים בבני, חיי אריכי, ומזוני רויחי, וזיווגים הגונים. אך קצרה רוחי, מתי אבוא ואראה עין בעין את ישועתך הגדולה עמי, הלא זה עידן ועידנים שעוברים עלי בריבוי תפילה ותחנונים בכל עת מצא, ועדיין לא נושענו...

פרעה, כי באותה שעה היה משלחו ללכת ממקום המצאו לבית פרעה. ורמזו בה קמאי (עיי' זוה"ק לד. וכן בבעלי התוספות על התורה) שכיכול אמר לו הקב"ה בא עמי אל פרעה, אינך הולך מעמי אליו אלא בא עמי, כי בכל מקום שתלך אני עמך - ולא אעזבך בלכתך למקום אפילה, פחד ובעתה, כאותו 'גוב האריות' בבית פרעה הרשע.

ובכל הדברים האלו, ייאמר אף לנו בדין - איש איש בנגעו ומכאובו, בעת התמודדותו עם חולי ל"ע, בזמן קושי בפרנסה או כשה'בוס' פוטר אותו, כשקיבל תשובת השדכן שהצד השני אינו מוכן לשמוע מכלום, כשנענה במכתב 'אזהרה' מצד הרשויות או מ'בעל דינו' וכו'... לעולם לא יחשוב כי בדרך הוא במערכה, כי בכל עת וזמן הקושי אין הקב"ה מזניח אותו לרגע כענין 'לך' אל... אלא בכל עת ושעה כביכול הקב"ה אומר לו 'בא' עמי. אכן כשיכיר וידע בידיעה ברורה שהקב"ה נמצא עמו בכל עת ובכל שעה תשלוו נפשו.

ובך איתא ב'תנא דבי אליהו' (רבה, פ"ח) ברוך המקום ברוך הוא שרחמיו הם מרובין על ישראל לעולם, אע"פ שסרחו במעשיהם לפני הקב"ה והקב"ה כועס עליהן, אעפ"כ רחמים שלו עליהם בכל יום תמיד,

ובך רמז הרה"ק ה'דברי ישראל' ז"ע בפרשתן (י י"א) 'יהי כן ה' עמכם, לא כן נא הגברים', וז"ל, יש לומר בדרך רמז, כשאדם אומר כל דעביד רחמנא לטב, ואם רצון הבורא כן יהי כן אזי אכן ה' עמכם - מדת הרחמים (כידוע ששם הוי"ה ב"ה מורה על מידת הרחמים), אבל אם לא כן - היינו שקורא תגר ואומר, לא כן, אזי ילכו נא הגברים, ממשיך גבורות ודינין ח"ו.

מללי תחיה מצינו בספה"ק 'שפת אמת' ז"ע (בא תרמ"ח) כי הקב"ה הקדים לנו גלות מצרים ונאלצנו משם להיות הסיפור ביציאת מצרים במקום היסורין שעל האדם לעבור, וכשם שאמרו חז"ל (מנחות ק"י:) 'כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה' כן הוא בפרשיות סיפורי יציאת מצרים שהעוסק בהם כאילו עבר עליו הגלות. וכן ייאמר לדורות עולם עד לדורנו אנו כהיום, בראות אדם מישראל שצרה באה עליו, יקרא ויתבונן באלו הפרשיות, וממילא יחשב כאילו כבר עבר את הגלות, ויפטר מן הצרה ומן הצער. וביאור הדבר, מכיוון שפרשיות אלו נוטעים בלבנו אמונה, והרי בכח אמונה שפיר להמתיק את חיי האדם בהאי עלמא.

עמו אנוכי בצרה - לעולם אין הקב"ה מזניח את ברואיו בפרשתן (י א), 'בא אל פרעה', ולכאורה צ"ב, שהרי עפ"י דקדוק הלשון היה לו לומר 'לך אל

ברם, משלמדנו, שכל קיום ההבטחה הוא רק על ידי עוצם האמונה והבטחון הגמור בישועת ה' שהבטיח האחרית הטובה, וכפי שהיה במצרים. נענה ונאמר לו, כי לעיתים גלוי וידוע לפני יודע כל תעלומות, כי לישועה בכגון דא נצרכת אמונה שלימה בתכלית, שיד ה' לא תקצר מלהושיע גם כשנראה לעין בשר כי ע"פ דרכי הטבע אין הישועה נראית בכלל, גם לאחר שנות המתנה ארוכות ומייסרות... ואף לאחר תקופה ארוכה שאף שדכן לא התקשר... או שהרופאים מצידם סיימו את תפקידם... ורק לכשנאיר את אור האמונה אף במצבים אלו של גו חשוכא נזכה במהרה לנהורא רבא. סיפר הרה"ח רבי ראובן אייזנער ז"ל (מחסידי גור שלפני המלחמה והאריך ימים הרבה אחריה) שבכל עת שהותו הארוכה במחנות עבודה וכו', החזיק את עצמו עם ווארט שאחד מידידו אמר לו בשם הרה"ק מקאצק ז"ע על הפסוק (תהלים לג ג-ד) 'הטיבו נגן בתרועה כי ישר דבר ה'', היטיבו נגן - מ'דארף גוט זינגען (יש לנגן היטב) בתרועה - בימים קשים, בהם עוברים על האדם צרות ויסורים (תרועה, מלשון בכייה ושבירה ימים קשים) כיצד יתחזק - בידיעה שישו דבר ה', יתחזק תמיד באמונה שכל מה שהקב"ה עושה הוא טוב וישר. ובזה התחזק ר"א ועבר בשלום את כל שנות המלחמה.

ד. בדרך זה תירצו ב'קאצק', כי אילו היה נאמר 'לך אל פרעה' לא היתה הפרשה נקראת בשם המתחיל באות ב' ושוב לא היינו זוכים ל'שובבי"ם'... [שראשי תיבות של הפרשיות הללו היו עולים ל'שולבי"ם]. והיה אומר הרה"ק הבית ישראל ז"ע שאף כי נראה שהדברים נאמרו בבדיחותא ובדרך צחות, באמת עומק רב גנוז בהם, כי כל יסוד התשובה הוא מתוך קירבת ה' לבניו שאינו עוזבם ומניחם לנפשם אלא הוא 'השוכן איתם', וזהו הרמז באומרו 'בא אל פרעה' שהכוונה שיבוא עמו ביחד ולא שילך לבדו.

ה. כתיב בפרשתן (ג ה) 'והגדת לבנך ביום ההוא לאמר' רמזו בה הרה"ק ה'אמרי חיים' ז"ע - שיש ללמד את הבנים ביום ההוא לאמר - שלא ידאו דאגת מחר, אלא יראו כאילו רק אותו יום לפנייהם (ליקוטי אמרי חיים).

באר הפרשה - בא

תחשוש פחד שווא, אלא לך בשלוות הרוח אל פרעה, כי אהיה עמך'.

ובך ביאר הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' (מוכא בחידושי הרי"ם עה"ת בשם רמתיים צופים) דכבר תמהו המפרשים על אומרו 'ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו', שהרי אין בדבריו 'כי אני הכבדתי את לבו' כל נתינת טעם לבוא אל פרעה, אדרבא אם אכן ליבו כבד עליו הרי זו סיבה שלא ללכת, כי בכל אופן לא יועיל בשליחותו לדבר אליו לשלח את העם. וביאר החידושי הרי"ם, שמשחש חשש לילך אל פרעה אחר שראהו עומד בקשיות ליבו אף לאחר שבע מכות גדולות ונוראות שבאו עליו, ונוכח לראות שאין זה אלא קליפה קשה (ומביא מהבעש"ט הק' ז"ע שהמפנה טיט אי אפשר שלא יתלכך אפילו אם יתעסק בהוצאת הטיט בכלים ארוכים, ואף כאן חשש משה שידבק בו מטומאתו של אותו רשע), על כן אמר לו הקב"ה בא אל פרעה ואל תחשוש

שנאמר (תהלים פט ב) 'חסדי ה' עולם אשירה לדור ודור אודיע אמונתך בפי'... וכתוב (ישעי' סג ט) 'בכל צרתם לו צר, ומלאך פניו הושיעם באהבתו וגו', אמר הקב"ה בכל צער וצער שיש לישראל כביכול אני עמהם שנאמר לו צר, אל תקרי 'לו צר' אלא 'לי צר'.

ביו"ב מצינו כבר בתחילת דרכו של משה רבינו, שאמר לו הקב"ה על שאלתו - 'מי אנכי כי אלך אל פרעה... ויאמר כי אהיה עמך' (שמות ג יא-יב), ולפלא הדבר, כי מדרך בני אדם לענות למי ששואל מי אנכי - אל תדבר סרה בעצמך, כי אכן אין ראוי יותר ממך לקיים שליחות זו. ומבאר הרה"ק החוזה מלובלין ז"ע (דברי אמת, וארא ד"ה במדרש) שהקב"ה ענהו, אף לדברך שאינך ראוי, מכל מקום כי אהיה עמך - בכל פינה שאתה פונה הנני נמצא עמך, לשמרך בכל דרכיך ובכל אשר תפנה תשכיל ותצלית, וממילא אל

1. וכשם שלכל חולי גשמי יש תרופה ורפואה, כן גם לחולי הנפש יש תרופות שונות, וה'אמונה' במלך א-ל חי וקיים היא הרפואה הבדוקה לכל חולי הגוף והנפש גם שניהם, והיא כמו חבל ההצלה שיכול האדם לאחוז ולהחזיק בו כדי לעבור את הגלים החזקים והגדולים המאיימים להטביעו במים הזידונים בגשמיות וברוחניות. וכך המשיל אא"ז הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב ז"ע, דכשאדם מהלך ברחוב ולפתע נפל לבור עמוק ביותר באופן שאין יד אדם מגעת ומשגת להוציאו ולחלצו ממיצר, הרי צרתו גדולה וסכנתו מרובה, אמנם אם באותו הבור תלוי 'חבל' עבה וחזק מראשו ועד קרקעו, אין כל היזק והפסד בנפילתו שהרי ע"י החבל יעלה ויצא מאפילה לאור גדול, כמו כן כשאדם מסובב בצרות ויסורים עליו לדעת שהקב"ה עומד על גביו ומשגיח עליו, והוא יתב"ש זורק לעברו 'חבל הצלה', ואם יחזיק בו ויאמין שביד השי"ת להצילו יזכה באמת לבטל כל הדינים והגבורות וכל היסורים והחלאים רעים יעלמו כהרף עין, ככתוב (תהלים כג ד) 'גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי'.

2. מענין לענין, פעם קבל יהודי בפני הרה"ק רבי יחזקאל מקאז'מיר ז"ע על חברו שמצא חן בעיני הפריץ... ומצב פרנסתו שפר עליו, והנה כעת הזאת יש לאל ידו לעשות איזה פעולה שאף הוא יזכה למצא חן בעיניו של הפריץ, ושאלתו בפיו האם יעשה כן אם לאו. ענהו רבי יחזקאל, הנה אמר הכתוב (תהלים פד יב) 'חן וכבוד יתן ה' ולכאורה צ"ב, מה חידוש יש בדבר, וכי רק חן וכבוד מאת ה' הוא, הלא כל הבא לאדם מתנת שמים הוא, אלא ביאורו, דעל כל דבר וענין על האדם ל'השתדל' להשיגו, ובזכות ה'השתדלות' יזמן לו הקב"ה את חפצו לטובה, אך הנצרך לשאת חן בעיני חברו או לקבל איזה כבוד, אין לו ל'השתדל' ולפעול על כך, אלא 'חן וכבוד' נותן הקב"ה לראוי להם אף בלא השתדלות, אדרבה, חן הנקנה בהשתדלות אין לו כל חן וטעם...

והדברים אמורים לדין בכל זמן ועידן, וכך ביארו צדיקים בפסוק בפרשתן (יא ג) 'ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים', ובזה הוכיח להם הקב"ה שלא זו בלבד שהוא שולט על מעשי בראשית - לשדד מערכות שמים וארץ, אלא אף גם זאת, ש'לב מלכים ושרים ביד ה' (וגם לב אנשים פשוטים), ואין האדם שולט על רצונותיו ומחשבותיו, כי את כל אלו יעשה ה', 'לשנות את דעתו ו'להעבירו מדעתו', מתחילה 'הפך לבם לשנוא עמו' (תהלים קה כה) ולבסוף ויתן את חן העם. ללמד דעת, שאין לאדם להיבהל ולעשות השתדלויות יתירות על המידה למצוא חן בעיני בני אדם, כי ממילא לא יועיל במאומה, ולאידך, אם יפנה אל אדון המחשבות - הקב"ה בכבודו ובעצמו, יצליח בכל אשר יפנה ויבוא.

ממנו, כי מה שפרעה עומד עדיין בערפו הקשה אין מתבונן האדם ומניע לידי ההכרה שכל ההסתר אינו זה מכוחו אלא כי אני הכבדתי את ליבו, וכאשר אלא מיד ה' אחד ה'בורא ומנהיג לכל הברואים"^ח

ח. בפרשתן (יב לד-לט), 'וישא העם את בצקו טרם יחמץ... ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עוגות מצות כי לא חמץ כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה, וגם צדה לא עשו להם', וקצת צ"ב שב'ליל הסדר' אנו פותחים ואומרים 'הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים', משמע שהמצות שאנו אוכלים בליל הסדר הן זכר למצות שאכלו בני ישראל בארץ מצרים ולא ממה שאכלו אחר צאתם ממצרים, ואמרו בדרך צחות, כי בכל שנות גלותם תחת שעבוד מצרים היו אוכלים 'מצות', כי כן דרך האדונים להאכיל את עבדיהם (עיי' אורחות חיים להרא"ש בפירושו להגש"פ ד"ה ויאפו, בשם האבן עזרא), והייתה נפשם של בני ישראל קצה בלחם ה'יבש' הלז, והיו מייחלים ומצפים 'מתי תבוא עת פקידה' כשנצא לחרות ונוכל לאכול 'פרישע פיינע בילקעס' (חלות ריחניים וטריים), ואכן, בערב הפסח היו שמחים – הנה למחרת היום באור הבוקר נצא ממצרים ואז ננצל גם מ'גזירה' זו של אכילת מצה, ותתענג נפשנו מחלות משוחות בשמן ומשאר מיני מעדנים, לזה גלגל הקב"ה, הנה, ממצרים יצאתם ובילקעס לא קבלתם... ללמדנו אורחות חיים ונתיבות ישר, כשהראה להם שמה שהוכרחו לאכול מצות יבשות ולא בילקעס, לא היה כי 'עבדים היינו לפרעה במצרים' וכך עלה ברצונו של פרעה, אלא מידי ה' הייתה זאת להם, וראיה – שאף בצאתם המשיכו לאכול כהנה וכהנה.

ומכאן, ילמד האדם, להיות שמח בחלקו, ולא לחשוב בכל עת הלוואי הייתי בזו השעה במקום פלוני, במצב פלוני, בחבורה פלונית, במשפחה פלונית וכו' וכו'... אילו הייתי שם היה כל מצבי ומעמדי מתוקן ומקובל טוב ויפה יותר כי לא יועילו לו כל טצדקי שבעולם, ו'מה שהיה הוא שיהיה' – כמה שנאמר ונגזר עליו משמים ממעל, ובאותו מקום החדש יצוצו כבר ממקום אחר אותם המפריעים לו... ואם הכל מיד ה', מה לו כי ילון, ומה לו להפוך את כל העולם – לשנות מצבו ומעמדו, יפנה אל ה'בוס' (בעה"ב) שהוא המחליט והקובע מה יהיה מצבו ומעמדו של כל איש בכל רגע ורגע מימי חייו, אולי יחוס אולי ירחם.

מעשה הובא בספר 'והאיש משה' (תולדות חייו של רבי משה סאלאווייטשיק זצוק"ל) שפעם אמר רבי משה 'דער אייבירשטער שפילט זיך מיט מיר אויף צאלאכעס' (הקב"ה משחק עמדי) הוא מראה לי מי בעה"ב בעולם, בתקופה שהגעת לציריך, החלטתי שצריך מדיני השתדלות לעשות משהו לפרנסה, הלכתי וקניתי סחורה מסוימת, לפני שקניתי עשיתי חשבון למי יש לי סיכוי למכור אותה, וחישבתי שלאנשים אלו ואלו אין שום סיכוי שיקנו ממני בשום אפשרות בעולם, אבל ראובן שמעון ולוי הם בוודאי יקנו ממני, על סמך זה השקעתי את כספי וקניתי את הסחורה הזאת, והנה בפועל, באתי לראובן ובכלל לא רוצה להכיר אותי, לאחריו באתי לשמעון וראיתי שאי אפשר להזיז שום דבר, אף בבואי ללוי 'קראתי למאהבי המה רימוני' – אף אחד לא היה מוכן להתייחס אלי, עמדתי אין אונים – אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי, זאגט מיר דער אייבירשטער, ממשיך רבי משה, נו, רואה אתה איפוא שלא אתה מנהיג את העולם, אלא מאי, אתה חייב לעשות השתדלות, וזה הרי עשית מספיק, כעת, אראה לך שאני מנהיג את העולם, אתה חשבת על א' ב' וג' שבודאי לא יקנו ממך, הנה דופקים בדלת, ומי נכנס – אותו אחד שהיה ברור לי שאין שום סיכוי, שבכלל לא שייך לחשוב, והנה הוא נכנס וקונה את כל הסחורה – אויף צאלאכעס, הוא רוצה להראות לי שאני אכיר שאדע שארגיש מי מנהיג את העולם.

עוד הביא שם (עמו' קפג), סיפר רבינו זצוק"ל כשכולו אחוז בהתרגשות עד שדמעות זולגות מעיניו, מעשה באברך פלוני שעמד להכניס בקרוב לחופה את אחד מילדיו וכנהוג קיבל על עצמו התחייבות כספית, אך לא התפנה לטפל בגיוס הסכום עד קרוב למועד החתונה, כאשר בני משפחתו וכמו"כ ראש הכולל שבו הוא לומד העירו לו מדוע אינו מתייחס לנושא ברצינות הראויה – נהג להשיב שאינו יכול להתבטל מלימודו, ורק בשעת הצורך ממש יטפל בזה, והנה, קרב ובא יום החתונה, אז פנה האברך אל הר"מ בכלל, וביקשו שיתן בידו שמות וכתובות של נדיבי לב העשויים לעזור לו, והוסיף לאמר, אין בדעתי לפנות אל הבינוניים, אלא מיד אפנה אל הנדבנים המופלגים, שעזרתם ניכרת בסכומים הגונים, חשב הר"מ לעצמו, אולי עכשיו הזמן ללמדו לקח שלא יזלזל בדברים, ושלא יחשוב שה'תפקיד' המוטל עליו נעשה כלאחר יד, ונתן בידו את הכתובות של הבינוניים דווקא, אמנם רובם פטרוהו בסכומים קטנים, אך יוצא מהכלל היה אחד ששלשל לידיו סכום עתק בן כ"ה אלפים דולר ומשימתו נשלמה.

באותה שעה בא האברך להודות לר"מ שלו בעד העזרה, השתומם הר"מ ולא התאפק מלברר אצל אותו נדיב, מה הניעו להרים תרומה גדולה כזאת, סיפר הלה, בת יחידה יש לו, וזה כמה שנים חסך וצבר פרוטה לפרוטה

באר הפרשה - בא

הרומזת על ההנהגה הטבעית, כי בדרך הטבע אינך מעמיד תולדות, אבל למעלה מדרך הטבע תעמיד תולדות ככוכבי השמים לרוב.

עפ"ז יבוארו הפסוקים, דמכת הארבה באה לבטל מחשבות כפירה, שהעולם מתנהל מעצמו עפ"י טבעו של עולם, שלא בהשגחה פרטית על כל צעד ושעל, ורצה הבורא שיכירו וידעו כל באי עולם שאין כל 'טבע' עומד בפני ה'. לזה אמר הנני מביא מחר ארבה 'בגבולך', כי לטבע יש 'גבול', אבל הנהגת ה' שלא כדרך הטבע היא - אין לה כל גבול וחוק. והקב"ה משדר המערכות כרצונו, לזה בא הארבה בגבולך - לבטל את המחשבה שיש 'גבול' והנהגה טבעית בלבד, וכסה את עין הארץ ולא יוכל לראות את הארץ שתתכסה 'הארץ' ממך, ושוב לא יביטו על הארץ - לאמר ח"ו שעולם כמנהגו נוהג עפ"י דרך הטבע, אלא יאמינו שהכל בהנהגה ניסית מאת ה'.

והנה נאמר (קהל א ג) 'מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש' ובמדרש (קה"ר א ג) אמרו 'תחת השמש אין לו יתרון, אבל למעלה מן השמש יש לו'. ולענייננו יבואר, כי המאמין שכל ההנהגה בעולם אינה כי אם תחת השמש - בדרך הטבע, אין לו יתרון ותקווה, כי הטבע מוגבל לפי חוקיו, ופעמים שייגמר לאדם מאכלו אשר יאכל ומניין לו עוד. אך המאמין בלמעלה מן השמש - שהקב"ה מנהיג את העולם בהשגחה פרטית, לזה 'יש יתרון', כי יזמין לו הבורא

ממילא נעלם ההסתר בלא היה, ותחת החושך הגדול זורה עליו אור ה'.

ניסה את עין 'הארץ' - הכל ביד ה', ואין גבול הטבע מעלה ומוריד

בפרשתן (י ד-ה), 'הנני מביא מחר ארבה בגבולך, וכסה את עין הארץ ולא יוכל לראות את הארץ ואכל את יתר הפליטה הנשארת לכם מן הברד, ואכל את כל העץ הצומח לכם מן השדה'. הקשה הרה"ק רבי שאול ידידיה ממאדו"ץ זי"ע (ישא ברכה, ד"ה הנני) א. מדוע נאמר 'בגבולך' במכת ארבה, שלא נזכר כן בשאר המכות, וכן נכפל בהמשך הענין (פסוק יד) 'וינח בכל גבול מצרים'. ב. מדוע כפל לומר 'וכסה את עין הארץ ולא יוכל לראות את הארץ'. ג. מהו 'ואכל את כל העץ הצומח לכם מן השדה', וכי יש עץ בעולם שאין גידולו וצמיחתו מן השדה.

ומבאר, כי פרעה לא האמין שכל המתרחש בעולם בהשגחה פרטית מאת ה' הוא, ובטיפשותו סבר שהעולם מתנהג עפ"י חוקי הטבע, בלא השגחת ה' עפ"ל. והנה ארץ מרמו לדרך הטבע, ואילו שמים מורים על היציאה מן העולם למעלה מדרך הטבע. וכן נאמר באברהם (בראשית טו ה) 'ויוצא אותו החוצה ויאמר הבט נא השמימה', וברש"י, אמר לו הקב"ה 'צא מאצטגנינות שלך שראית במזלות שאינך עתיד להעמיד בן' - עתה, הבט נא השמימה, וראה את ההשגחה העליונה שמעל לדרך הטבע, ואל תביט על הארץ -

לצורך נדוניא בשבילה, עד שהיה בידו סכום נכבד ביותר. אך לאחרונה חלתה הבת מאד, ותאמר אליו בני ביתו, מה בצע בכל הכסף שצברנו אם ח"ו אין לה חיים, נמנו וגמרו להפריש מחצית מן הסכום שיעדו בשבילה עבור ה'נזקק' שיפנה ראשון אליהם, והוא היה האברך דן שהשליך יהבו על הקב"ה, ולא התבטל משקידתו בטרם עת ויהי למופת.

(וכעין זה מסופר על הרה"ק רבי מרדכי מזוועהיל זי"ע, שקיבל כל נדוניית בתו עפ"י פסקו של הגאון רבי משה פיינשטיין זצוק"ל, שהורה לכלה שחלתה להעניק כל דמי חסכוניתיה להכנסת כלה בארה"ק).

ט. ידוע הביאור בדברי הפסוק (שה"ש ב ט) 'משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים', דהנה המביט לתוככי ההיכל, אין כל נפקא מינה אם הוא מביט לשם מן החלון או מבינות לחרכים - כי בשניהם יראה את כל הנעשה בהיכל, אלא שנפקא מינה יש ביניהם לגבי העומדים בתוך ההיכל, שהנראה מבעד החלון יכול לחזור ולראות את המביט בו, ואילו הנראה מבעד החרכים אינו יכול לראות את הרוואה המציץ מבעד לחרכים. כמו כן בזמן הבית היה הקב"ה משגיח מן החלונות, והיה בידינו לראותו, אך בימינו אנו השי"ת מציץ עלינו מן החרכים אלא שאין בידינו לחזור ולראותו, על אף שרצוננו לראות מלכנו, אך זוהי עבודתנו לעת כזאת להתחזק באמונה פשוטה כי הבורא מציץ עלינו תמיד, והוא העומד תחת כל ההסתרות.

פרנסתו אף למעלה מן הטבע, וכן בשאר ענייני עולם. כי 'העין הצומח לכם מן השדה' באופן טבעי - שהשדה וזהו אומרו ואכל את 'יתר' הפליטה להורות שאין לכם מגדלת עצים, ואינכם מאמינים שאף העין גופא צומח יתרון, יען הנכם מאמינים שהכל בדרך הטבע וסבורים מן השמים - בגזירת שמים ולא בטבע כלל".

י. המשגיח הגה"צ רבי יחזקאל לעווינשטיין זצ"ל היה אומר, נמצאים בעולם ריבי רבבות בעלי חיים המתגוללים באשפתות וכדו' ונראה שאין להם 'דואג' לפרנסתם, ולא עוד אלא שמגרשים אותם מכל מקום. ואעפ"כ מעולם לא מת בעל חי מ'רעב'... כי הקב"ה זן ומפרנס מקרני ראמים ועד ביצי כינים. ואם ב'בעלי חיים' כן, ק"ו לבני האדם שנבראו בצלם שלא יניח אותם הקב"ה שישארו מבלי מזון, א"כ דאגה מנין...

מעשה שהיה ביהודי מארץ הקודש (שלצורך המעשה נקרא לו) בשם 'משה פרידמאן'. יהודי זה היה מתחילה עשיר ונגיד גדול, ואף גמ"ח גדול ניהל מכספו אשר חנן אותו ה'. והנה לפני כמה שנים כשמשבר גדול עבר על העולם, איבד היהודי כרבים אחרים את כל רכושו בתוך שעות ספורות, ובין לילה נהפך מיהודי עשיר ובעל יכולת לעני מרוד. אלא שהוא לא התייאש והתחזק במצבו, ואף המשיך להחזיק את הגמ"ח.

כעבור זמן ומצב פרנסתו המשיך לרדת מיום ליום, בלית ברירה וברצותו להעמיד את הגמ"ח' הנודע על תילו נדד לארה"ב, 'לזכות' נדיבי עם שיתנו מהונם למען ימשיך הגמ"ח להיות לעזר לבני ישראל שבארה"ק. בימי שהותו באמריקה עבר עם 'מלווהו' על פני ביתו של יהודי מעשירי העיר, אך הלה המשיך עמו בדרכו ולא שם פניו לבית העשיר, שאלו היהודי וכי אינו מן הראוי להתדפק על שערי בית זה, ענהו המלווה, אכן, מבית זה יוצאים סכומים אדירים לצדקה לכל הבא בשעריו, אלא שמאד מאד קשה 'לזכות' להיכנס לתוך שעריו. כי אין בעה"ב מכניס אליו אלא מנהלי מוסדות ועסקנים ידועים. היהודי החליט לנסות ב'תורת השתדלות'. דפק על שערי הבית ו'שומר' הבית ניגש אליו וכששמע שיהודי זה נקרא בשם משה פרידמאן מיהר להכניסו אל תוככי הטרקלין, הושיבו בכבוד, ומיד קרא בעה"ב לעברו מרום שבתו למעלה, הנה אנוכי יורד אל מע"כ (הלה לא ידע ולא הבין מדוע נחרדו הכל לקראתו), בעה"ב התיישב לידו... ובתוך כמה רגעים נתבררה טעותו, כי באותה שעה נקבע לאיזה 'עשיר' אדיר ושמו כשמו - משה פרידמאן לבוא הנה לחתום על עסקי בניין גדול שהם עומדים לבנות יחדיו במאנהעטן, ובטעות הכניסו אותו במקומו. אבל אמר לו העשיר מכיוון שכבר נמצא אתה בביתי, הגידה נא לי מה הביאך הלום, סיפר לו היהודי בקצרה כי גם הוא היה עד לאחרונה עשיר גדול, עד שנתהפך עליו הגלגל וירד מנכסיו, וכעת הוא נע ונד לחיזוק הגמ"ח'. על אתר כתב לו העשיר צ'יק על סך מאה וחמישים אלף דאלער. חזינן מכאן דרכי ההשגחה העליונה, שזימן הבורא שני משה פרידמאן לפונדק אחד - כי הנקצב לאדם יגיע אליו עפ"י השגחה עליונה.

יא. נמצינו למידים, שכל מזונותיו של אדם מן השמים באים, ופשיטא שאין כל טעם להימנע מאיזה מצווה באמתלא של צורך פרנסה וכדו'. ו'אין אדם שומע לי ומפסיד', מעשה שהיה באברך אחד שחידש לפני כמה שנים 'הדפסת משניות' בדפוס קטן לצורך בתי אבלים - לחלק את המשניות לעי"נ יקיריהם, הדפסה מיוחדת זו עלתה לו לאברך הון רב, אך הוא המשיך להדפיסם לשם שמים לזיכוי הרבים.

אותו אברך 'מוכשר' גדול הוא, ולכן פנו אליו מנהלי אחד מהמוסדות הגדולים בארה"ק שבמוסדותיהם מתחנכים אלפי תלמידים ובקשו הימנו שיארגן להם 'דינר' לשם ולתפארת (תמורת שכר הגון), לשם יביא נדיבי עם ומהם תבוא הרווחה למוסדות. ואכן, אחר כשני חדשי יגיעה ועבודה נערך הדינר על הצד היותר טוב. הצלחה זו גרמה למנהלים לשוב ולקחתו גם לשנה הבאה בדינר השנתי, וכמעשהו בראשונה כך מעשהו בשניה, הנ"ל ניהל בסייעתא דשמיא מופלגת את כל מערכת הדינר בהצלחה גדולה. אדהכי והכי החל האברך למסור שיעור יומי קבוע למניין יהודים. מידי פעם היה האברך מעורר את שומעיו ששיעור תורה צריך להיות אצלם קבוע כבמסורות ברזל. ואין תירוץ בעולם המתיר להחסיר מהשיעור... לשנה הבאה נודע לאברך שאותן מוסדות נערכים שוב לדינר, ונתמלא חשש שמא יקראוהו לעבוד עבורם. בידיעתו שאם יפנו אליו יצטרך לקחת על שכמו את ארגון המעמד, ו'הכנות' אלו יכריחוהו לחסר מהשיעור הקבוע. לאידך גיסא, באותם ימים עמד להדפיס שוב את המשניות - וחשב לכסות 'הוצאה' זאת מהתשלום שיגמלוהו על עריכת הדינר. החליט האברך, מצידי לא אפנה אל מנהלי המוסדות, אך אם הם יפנו אלי אקבל על עצמי את העבודה ואוותר על מסירת השיעור, שהרי מדובר בזיכוי הרבים.

לא עברו ימים ספורים, ואכן... מנהלי המוסדות פנו אליו בבקשה שגם השנה יקח על עצמו את העניין על כתפיו, הלה הסכים לכך כפי שהחליט בינו לבין עצמו. עוד באותו יום סיפר לשומעי לקחו בשיעור הקבוע שבעוד כמה

באר הפרשה - בא

שבני ישראל יהיו בשחוק ובשמחה, ואז כבר יהיו יכולים לקבל החסד של הגאולה^י.

וכבר דברנו אמורים, במה שאמר הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע בשם אביו הרה"ק האמרי אמת זי"ע (דיבור שהיה לו לחיזוק משך ארבעים שנה) על הכתוב (בראשית ו ו) 'וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ ויתעצב

מצוה גדולה להיות בשמחה - על ידה יצא ממצריו בפרשתן (י ב), 'את אשר התעללתי במצרים, וברש"י, שחקתי. רמזו בה צדיקים (עיי' 'תולדות אדם' להרה"ק רבי הושע מאוסטרובה זי"ע) שאין הקב"ה גואל ומושיע את העם השקועים ושרויים בעצבות, על כן, הוכרח להשפיע על העולם ועל בני ישראל בפרט - את מידת השמחה - ע"י המכות ש'התעלל' ושיחק במצרים, כדי

ימים - בר"ח טבת, עליו להתחיל לעבוד לקראת הדינר האמור להתקיים בר"ח אדר, ולכן הרי הוא מעמיד 'ממלא מקום' במסירת השיעור. אחד מחברי השיעור נענה ואמר לחברו בלחשיה, לדעתי היה עליו לשאול אדם גדול ודעת תורה קודם שהחליט על צעד זה. הדברים הגיעו לאוזני האברך מגיד השיעור, וחלחלו בקרבו - אולי אכן יש לו לשאול דעת תורה, קם ועשה מעשה, באותו יום פנה אל אחד מגדולי הדור. משהציע דברים לפני אותו גדול ענה, כי אף שיש בדינר ובמשניות זיכוי הרבים גדול, ובפרט שאפשר להעמיד תחתיו ממלא מקום שימסור את השיעור, מכל מקום עדיף שיוותר על הדינר ולא על השיעור. משסיפר האברך לאותו גדול שהמדובר הוא על חודשיים ימים, נזעק אותו גדול ואמר, ואני לא חשבתי אלא שליום אחד בלבד אתה רוצה לעזוב את מסירת השיעור ועכ"ז מנעתי ממך לעשות כן, ועשיתי זאת על פי מעשה שהיה ביהודי אחד שהגיע אצל הגה"ק ה'חזון איש' זי"ע וסיפר לפניו שהוא 'מגיד שיעור' לכמה יהודים בעיר 'רמת גן', ושאלתו האם גם בימי הגשמים כשחסרים רבים מבני השיעור - גם אז עליו ליסע לרמת גן למסור את השיעור. ענהו החזון איש, אם תדע אפילו שרק יהודי אחד יגיע לשיעור עליך ליסע לשם. על סמך זה אמרתי לך שאין לך להפסיד את השיעור. אך למשך חודשיים תמימים אין כל מקום היתר לחדול מאמירת השיעור.

מכיוון שכן, הודיע האברך למנהלי המוסדות שמצידו ירד והתבטל כל הענין. הללו ניסו לשדלו שלא ירד מכך, ומה עדיפות יש ל'שיעור' של כמה יהודים בודדים לעומת טובת מוסדות של אלפי תלמידים. אבל הוא עמד איתן בדעתו ולא וויתר על שיעורו בעד כל מחיר. למחרת סיפר לשומעיו את מה שענה לו ה'גדול', והוסיף לעודד אותם בעניין זה כמה חשוב קביעת עתים לתורה ושלא לוותר על שיעור אפילו בעד סכום כסף מכובד או כל תירוץ שלא יהיה.

ויהי ביום ערב ר"ח אדר - היום שבו יערך הדינר. ישב האברך וטיכס עצות מנין ישיג כסף להדפסת המשניות. והנה הוא נזכר שלפני כמה חודשים ביקש מאחד העשירים שיתמוך במפעל המשניות שלו, והלה ענהו שלעת עתה אינו יכול לתרום ושישוב אליו כעבור תקופה. כאומר, הנח לי לנפשי... החליט האברך - בכל זאת לא אניחנו לנפשו, ויפן אל העשיר, ולפלא, העשיר נענה בשמחה והעניק לו 'תשע אלף ושש מאות דאלער' - כאותו סכום שהיה אמור לקבל בעד עריכת הדינר. וכעת, קיבלם מבלי שיעשה איזו פעולה יתירה עבור המעות. והכל בזכות עמידה איתנה על שיעור תורה קבוע. באותו לילה סיפר האברך לשומעיו לקחו על הנס ופלא שנתקיים בו 'אין אדם שומע לי ומפסיד'. הוסיף אחד מבני השיעור ואמר, לא זו בלבד, אלא שהקב"ה מהדר במצוות 'ביומו תיתן שכרו' והעניק לו שכרו עוד בטרם שנערך הדינר.

יב. כעיי"ז אמר הרה"ק הר"ב מפשיסחא זי"ע שיותר יכולים לפעול בתפלה בשמחה ממה שיכולים לפעול בבכיה, ומעשה שהיה בעת שהיה בדאנציג, שראה שנפל אחד להים, וכמעט שנטבע שם, אמר לו הרב הנ"ל בלשון אשכנז גריס מיר דעם לויטן (דרוש בשמי בשלום הלויתן), ואח"כ עזר לו ה' שאחז בדף אחד וניצול, וביאר הרה"ק פשר מעשיו, כי בחור זה לרוב חרדתו ופחדו נתייאש לגמרי מעצמו ולא היה בידו מוח לחשוב מחשבות היאך ובמה להינצל, ורק ע"י המילתא דבדיחותא נתרחב לבו במעט שמחה, וכבר העלה בראשו כמה עצות היאך להינצל (אור ישרים הערה לט, נפלאות חדשות - ליקוטים).

אחד החסידים של הרה"ק ה'לב שמחה' זי"ע, פנה אל רבו, בבקשת ישועה, כי כבר עברו כמה וכמה שנים מעת נישואיו ועדיין לא נפקד בזש"ק, אמר לו הרבי - 'זיי בשמחה - היה בשמחה', כששמע המדריך (משפיע) של האברך נכנס אל הרבי, ובתחנונים אמר לרבי - מה מאד קשתה מידת השמחה על האברך הנ"ל, באשר עוברים עליו זמנים

מכל דבר טוב, לייאשו מלהתחיל בעבודה, לזה אמר ה' - בא אל פרעה, אל תבהל נפשך מכל אלו המונעים אותך מהתקרב אלי ואל הקדושה, כי אני הכבדתי את לבו - כל אלו אין בהם כח כלל רק 'אני הכבדתי' ואנכי העמדתי אותם נגדך למען הרבות שברך וטובתך, ומה לך נבהל מהם, אפילו אם נפלת ח"ו על ידם, אל תשת לבך לכלל זה, כי מה רב טוב הצפון לאלו המתרוממים מתוך הנפילה, ואינם נותנים לייאוש לשלוט עליהם..."

הבט וראה מה שפירש הרא"ש בפרשתן (י כב) מדוע לא מתו דתן ואבירם בשלשת ימי האפילה במכת חושך כדרך שמתו כל רשעי בני ישראל בג' ימים הללו - כי אעפ"י שהיו רשעים לא נתייאשו מן הגאולה, הרי שאף רשע כדתן ואבירם אם אינו מתייאש מגאולתו (יציאת מצרים הפרטית בגלות הנפש) לבסוף יבוא לידי תיקונו השלם, מפני ש'ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא'

אל לבו שאין הכוונה שהקב"ה התעצב חלילה וחלילה, שהרי 'עוז וחדוה במקומו' ואין כל עצבות למעלה. אלא שאנשי דור המבול היו שמחים תדיר, כי לא חסר להם מאומה כדאיתא בגמרא (סנהדרין קח.), וידוע מהאריז"ל שע"י שמחה אפשר לבוא לכל המדרגות, וא"א לדינים לחול ולשרות עליו בעת שהוא בשמחה, ומכיוון שכן - אף שהשחיתו את מעשיהם ועברו ברית, מכל מקום לא היה הקב"ה יכול להביא עליהם פורענות, על כן התעצב הקב"ה - היינו שהוריד עצבות בלבם של בני דור המבול, ולאחר שהתעצבו בא עליהם המבול (ליקושי יהודה פרשת בראשית, ועוד).

אין ייאוש בעולם - לעולם לא יתייאש מעצמו ומגאולתו בריש פרשתן (י א), 'בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו', יסוד גדול רמו בה הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תרל"א ועוד) שרבים הניגשים לעבודת ה', ומיד יצוצו כנגדם פועלי און - היצר וחילולתיו, למנעו

קשים מאד, והוא כבר עומד על סף ייאוש ל"ע, ענהו הרבי, 'וואס זאל איך טוהן אז אין הימעל האט מען ליב שמחה' (מה אעשה שבשמים אוהבים שמחה), האברך התגבר על עצמו, שמע בקול הרבי, מילא נפשו בשמחה ומיד נושע בזש"ק.

אחרי הסתלקותו של הרה"ק רבי משה מלעלוב זי"ע, נענה בנו ממלא מקומו - הרה"ק רבי אלעזר מנדל זי"ע (מיד אחר סתימת הגולל) כי עתה הוא עת רצון גדול לפעול ישועות טובות לפוקדים אותי בקוויטלעך (פתקא דרחמי בו מוזכרים שמות לדבר ישועה ורחמים) - כי כעת הוא זמן שמחה בשמי שמים, המה חשבו כי בוודאי שמחה זו הוא משום קבלת פני הצדיק לעולם שכולו טוב, אלא שהרה"ק ר אלעזר מנדל הוסיף ופירש להם, וכי יודעים אתם שמחה זו מה עושה, כי אבי הקדוש עלה בסערה השמימה, ושואלים המלאכים זה לזה - מי ממלא את מקומו בעולם הזה, וכששמעו שאני הוא המ"מ כולם שחקו מרוב שחוק, וכשנתעורר שחוק, שמחה וגיל בשמים הוא עת רצון להוושע בכל מיני השפעות טובות.

ידוע ביאורו של הרה"ק רבי אלעזר מנדל מלעלוב זי"ע בכתוב (תהלים קכו ב-ג) 'אז יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה, הגדיל ה' לעשות עמנו היינו שמחים', שלעתיד לבוא כאשר ייגאלו עם בני ישראל ויגדיל הקב"ה את חסדו עמם, יבואו הגויים וישאלו מדוע 'הגדיל ה' לעשות עם אלה', וכי צדיקים גמורים היו בכל שנות הגלות, ומדוע יקבלו שכר רב כל כך, על זה יענו להם בני ישראל ויאמרו - 'הגדיל ה' לעשות עמנו' על כי 'היינו שמחים', היינו על אף רוב הסבל והצרות הרבות שסבלנו בשנות הגלות לא מְשָׁה השמחה מלבנו לעולם, ותמיד התחזקנו בבורא כל עולמים בשמחה של מצוה, ועל כן בדין הוא שניטול 'שכר טוב'.

וכך ביארו בפסוק (תהלים קכו ו) 'הלוך ילך ובכה' - שלא בשמחה אלא בעצבות, אזי 'נושא (רק) משך הזרע', אבל אם 'בוא יבוא ברינה' אזי 'נושא אלומותיו' - חבילי חבילין של שפע.

יג. גם אם 'נפל' יזהר שלא יפול לגמרי, ולא יהפך להיות כולו 'יד כהה', וכאותה הלצה המספרת על ה'חתן' שהגיע מיד אחר נישואיו אל ה'מרא דאתרא' ושאלתו בפיו, על איזה יד עליו להניח תפילין. תמה הרב על שאלתו ושאלו, וכי מה עשית בימי בחרותך, ענהו האברך, עד היום הנחתי תפילין על יד שמאל כדת וכדין, אך לאחר שנישאתי נודע לי מפי נוות ביתי שיש לי צוויי לינקע הענט (2 ידיים שמאליות)... על כן מיהרתי הנה לשאול על איזה מבין שתי השמאליות אניח את התפילין... כי אכן על האדם לראות שלא יהיו ב' ידיו כאלה, אלא יתחזק כמה שיכול, וכל המרבה הרי זה משובח.

בידך כמתמול שלשום - בחר ב'טוב' והכל יבוא על מקומו בשלום.

כתב החיד"א זי"ע (נחל קדומים ריש פרשתן) שאפילו מפרעה הרשע לא מנע ה' דרך תשובה, ומפרש את הפסוק (ריש פר' בא) 'בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו, ולכאורה תמוה, וכי הכבדת לבו היא סיבה וטעם לבוא אל פרעה, אדרבה היא הנותנת שלא ילך אליו שהרי כבד לבו ולא ישמע בקול משה להוציא את בני ממצרים.

ומביא החיד"א שמצא בכת"י רבינו שלמה אסתרוק (בן דורו של הריטב"א והר"ן) שאפשר לפרש 'כי' שהוא מלשון אעפ"י^{טו}, כלומר, 'בא אל פרעה אף על פי שהכבדתי את לבו'. כי אפילו פרעה הרשע יכול לחזור בתשובה. וכך איתא בשו"ת מהרימ"ט (או"ח סי' ה), שאף ש'יצאה בת קול ואמרה שובו בני שובבים חוץ מאחר' (חגיגה טו.) מכל מקום אם היה 'אחר' בא לשוב היו מקבלים אותו (וכן כתב המהרש"א ח"א ד"ה יצתה)

(סנהדרין מד.). וידע כי אהבת ה' אל בניו רחומיו תמיד בתוקפה - לכל בר ישראל, אף אם כבר פגם וחטא באופן הנורא ביותר - תמיד מצפה הקב"ה שישובו אליו בכל לב ונפש יי. נמצינו למידים שעיקר האדם הוא - שלא יתייאש מגאולתו - וחלילה מלומר הנה אנכי מת ב'שלושת ימי אפילה' בתוככי מצרים הפרטי שלי, שהרי כבר ניסיתי זה כמה וכמה פעמים ולא יכולתי, מן הנראה שכבר אשאר לעולמים ב'מצרים' שלי...

ויתחזק שלא ליפול ביד היצר המנסה להפילו בפח הייאוש שאינו שווה מאומה^{טז}. אלא יקום ויאמר אכן יקר הנני לבוראי ובן יחיד הנני לו. ועדיין לא אפסה תקוותי, בידי להתעלות לשמי רום למדרגות העליונות ביותר. ונאמר לו למתייאש - מה לך כי נתייאשת, וכי מצבך הרוחני (או הגשמי) תלוי בידך... הרי הכל בידי ה' לא ניתנה בידך אלא ה'בחירה' אבל סוף דבר תלוי בידי ה', והרי 'בחירה' זו עדיין נתונה

והרי הדבר דומה לאחד המטפס ועולה בשלבי הסולם, כי באם ירפה את שתי ידיו, הרי יפול הנופל ממנו ח"ו, אבל אם ישתמש בשתי ידיו לטפס יוכל להגיע אל ראשו, כמו כן אל לו לאדם לומר נואש אלא יתפוס עצמו בב' ידיו ובכל כוחותיו להתחזק אף 'כשתחשך' ואף בעת נפילה וירידה... וסוף דבר יגיע לתכלית הטוב. יד. הנה איתא במשנה סוף יומא 'האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה, אמר רבי עקיבא, אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם - אביכם שבשמים... מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל... וביאר הרה"ק ה'שפע חיים' זי"ע שר"ע בא לחלוק על תחילת המשנה, ולדבריו אף האומר 'אחטא ואשוב' מספיקין בידו לעשות תשובה, וכדוגמת טהרת המקוה, מה מקוה מטהר את הטמאים - אף אם כבר נטמא וטבל, ושוב נטמא וטבל וחזר להיטמא אפילו אלף פעמים מכיוון שטבל עלה מטומאתו, 'כך' הקב"ה מטהר את ישראל אפילו אלף פעמים.

טו. הנה כתיב בפרשתן (יב ב) 'החודש הזה לכם', וברש"י, נתקשה משה על מולד הלבנה וכו' והראה לו באצבע וכו' וכיצד הראהו, והלא לא היה מדבר עמו אלא ביום וכו' אלא סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו, והראהו עם חשכה. ביאור נפלא מבאר ה'מענה שמחה' זצ"ל (אב"ד מאטעסדארף) נתקשה משה במולד הלבנה - כי בני ישראל נמשלו ללבנה, וראה משה בנבואתו שהדורות מתמעטים והולכים, ויהיו בני ישראל ערומים ויחפים בלי תורה ומצוות, היה קשה בעיניו איך 'תתקדש הלבנה' היינו איך יתקדשו כנסת ישראל במצב כזה, לזה 'הראהו עם חשיכה', היינו שאף בדור חושך ואפלה יראה לעיניים את מעלת ישראל שיראי ה' וחושבי שמו הם דבקים בה' יתברך ובתורתו ויהיו שומרים לאור הבוקר, ותוחלתם לאור ה' כי בא יבא לא נכבה, ומצד זה המה ראויים להתקדש ולהתברך עליהם, וזהו 'הראהו עם חשיכה' שהראה הקב"ה עם אצבעו כי בשביל זה לבד ראויים לקדשם ולשבחם (הובא בחתן סופר מקנה וקנינים בהקדמה).

ולדין ייאמר, הן כשנחשוב שהדור (בכלליות) שרוי בחשיכה, וכן כל איש (בפרטיות) בדידיה, השרוי בחשיכה, הסתר והעלם, ידע כי דייקא משם תבוא 'קידוש החודש' שלו, להאיר מצבו ומעמדו בקרוב כאותה לבנה המתקדשת בתחילת החודש, ומאז והלאה תתגדל ויתרבה אורה...

טז. וכמו שמצינו שאמר דוד (תהילים מא ה) 'רפאה נפשי כי חטאתי לך', וצ"ב, האם 'כי חטאתי' הוא סיבה וטעם ל'רפאה נפשי'. אלא הכוונה, 'אפילו שחטאתי לך'. שביקש מהבורא שירפא נפשו על אף שחטא ואינו ראוי.

פרעה לעשות הטוב בעיני ה' הרי בודאי יש בכוחו של כל יהודי להתעורר בתשובה שלימה אפילו מתוך מצב ירוד ושפל ביותר, כי בוודאי עדיין לא הגיע לשפלותו של פרעה הרשע.

נוראות כתב הגר"א (בפירושו על שה"ש פ"ו) בלשון הכתוב (תהילים קיג ז-ח) 'מקימי מעפר דל מאשפות ירים אביון, להושיבי עם נדיבים עם נדיבי עמו, שהנה יש לך אדם שהוא דל ועני בתורה ובמצוות והקב"ה מקימו מעפר, אולם יש ששקוע באשפות רח"ל אך הוא אביון ותאב להינצל מן היצר ובמר ליבו זועק ומתחנן אל תביאני וכו', אזי הקב"ה מרוממו ביותר ומושיבו עם נדיבים - עם אברהם יצחק ויעקב שנקראו 'נדיבים' י"ח.

ד'אין לך דבר העומד בפני התשובה'. וכן נרמז בגמרא (פסחים פ"ו) 'כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה חוץ מצא', רומז על הקב"ה שהוא 'בעל הבית' על העולם כולו, ועלינו לשמוע בקולו, חוץ מבשעה שדוחה את האדם מלשוב בתשובה ואומר צא ממחיצתי, כי זה חשקו של בעה"ב, אלא שמטעה אותך [ל' ראשית חכמה' שער הקדושה אות כ"א]".

ומבאר החיד"א את המשך הכתובים 'למען תספר באזני בנך ובן בנך', 'לומר הגם זה עיקר גדול לספר מה שהפליא הקב"ה לעשות בהבחירה תהיה ביד האדם ואם יזכה יכול להתגבר על יצרו'. ומעתה ילמד האדם ק"ו בן בנו של ק"ו, אם היתה הבחירה ביד

יז. בענין שמירת עצמו בקדושה מצינו כתיב בפרשתו (יב ג) 'שה לבית אבות שה לבית', איתא מהרה"ק ה'אמרי חיים' זי"ע (אמרי חיים ליקוטים) אם רוצים שצעירי הצאן (ילדי בני ישראל הנרמזים ב'שה', כמו"ש בירושלמי סנהדרין פ"י ה"ב אם אין גדיים אין תישיים) ילכו בדרך האבות, אז 'שה לבית' - שקדו ושמרו שיהיו בבית ולא יטיילו בחוצות.

יח. וכך שמעתי לבאר בפסוק (תהלים קיח יט-כ) 'פתחו לי שערי צדק אבא בם אודה י-ה, זה השער לה' צדיקים יבאו בו, שכך עונים למי שבא ונוקש על השער והדלת ברצותו להתקרב אל ה', כי אכן זה השער - עצם הנקישה, החיפוש וההשתוקקות שם הוא ה'שער', אם הנך עומד שם, הרי שהגעת למקום הראוי והנכון בשער לה'.

הרב החסיד רבי מנחם מענדל פוטערפאס מחשובי חסידי ליובאוויטש זצ"ל סיפר פעם באמצע 'התוועדות' חסידים - על אחד מחסידי חב"ד שהוגלה לסיביר הרחוקה על 'עוון' הרבצת תורה לתלמידי תשב"ר - מקום 'גלותו' היה במקום נידח מאד (בהרים יותר גבוהים בסיביר) מקום אשר בימות החורף אין מאיר אור השמש למשך כמה חדשים ברציפות. החסיד קיבל שם איזו ביקתה עלובה לדור בה, בלא שום ספרים או שאר חפצי קדושה, ומה מאד נשבר לבו בקרבו על מצבו, ויבוא יום השבת קודש ועדיין לא מצא החסיד מרגוע לנפשו. בשבת אחר הצהריים (רק על פי השעון היה בידו לידע כי שבת היום, שהרי לא היו שם לא זריחה ולא שקיעה) יצא אל מחוץ לביתו, ולפליאתו הוא שומע קול שירה בערגה והשתפכות הנפש (מאחר שבמקום ההוא לא גדלים עצים מרוב הקור והקרח לכן נשמע שם ה'קול' למרחקים אדירים). הלך החסיד אחר הקול עד שהגיע לביקתה ונדהם לראות יהודי מגודל שיער היושב אחוז שרעפים, ושר 'ידיד נפש' בכיסופין וגעגועים עזים לאביו שבשמים, אותו יהודי לא הבחין כלל בכניסת זה החסיד, אף כשהתיישב לצדו וזימר יחד עמו 'ידיד נפש אב הרחמן... נפשי חולת אהבתך'...

כעבור שעה ושעתיים סיימו שירתם, פקח המשורר את עיניו וראה למול עיניו יהודי הדור בצורתו. בשמחה רבה קיבלו באהבה וחיבה יתירה, ויאמר, זה לי עשרים שנה אשר הוגלתי הנה, ומאז לא ראו עיני צורת יהודי, תפילין לא הנחתי, בטלית לא התעטפתי, בצל סוכה לא ישבתי וקול שופר לא שמעתי, והנה עתה שלח לי ה' יהודי הדור כמוך, מה רבה שמחתי על כך, עתה הגידה נא לי, האם הבאת הנה איזה חפץ של מצווה או תשמישי קדושה, ענהו החסיד, רק תפילין של יד הצלחתי להציל לנפשי, כי את ה'של ראש' לקחו ממני הרשעים בכניסתי לכאן, (רק השל יד היתה מוחבאת היטיב תחת בית ידי) ואתנה לך להניחם למחרת השבת, כל הלילה התרגש היהודי, ובהשתוקקות עצומה המתין ל'יום' הממשמש ובא, כדי שיוכל לקיים מצווה שזה לו כבר עשרים שנה שלא קיימה, ויהי למחרת בהיות הבוקר ובהתלהבות עצומה בירך 'אשר קדשנו במצוותיו וציוונו' והניח התפילין, וקרא קריאת שמע ויצתה נשמתו באחד...

נענה רבי מענדל ואמר, כל אחד מהיושבים כאן (בהתוועדות) ישאל את עצמו, היאך הייתי נראה אילו הייתי יושב 'עשרים שנה' בלא שום אפשרות לקיים אפילו אחת ממצוות ה', האם גם אז הייתי מזמר 'ידיד נפש' בהשתפכות הנפש בכיסופים וגעגועים לבורא עולם... או שכבר הייתי שוכח... לכל הפחות, עתה שיש לנו כל, והננו יושבים בהתוועדות רבתי ודאי נרים קול זעקה מקירות לבנו 'ידיד נפש אב הרחמן משוך עבדך אל רצונך'...

בדמיון' חיי בדם פסח, חיי בדם מילה'. עתה, בינו נא בדברי המדרש הללו שהרי כל אותן שבאו אל משה לא באו (מאחר שהיה ברצונם הטוב למול עצמם) אלא מאחר שהריחו ריח הבשר ונתאזו לו, ואעפ"כ שמח בהם הקב"ה כ"כ עד שנמלן לכל אחד ואחד ונושקן בחיבה יתירה, מכאן נראה עד כמה מצפה הקב"ה לכל בר ישראל באשר הוא - אם ישוב מיד יקבלו בזרועות פתוחות².

והנה, המפורסמות אינן צריכות ראייה כי כל אשר בשם ישראל יבונה כבר הרגיש פיתויים אלו על בשרו כהנה וכהנה, כי בן דרכו של יצר - להראות לו פנים באילו דחווה מחוץ למחיצתו של הקב"ה ח"ו, ומוכיח לו זאת שהרי כבר ניסה פעמים רבות להתגבר על יצרו המעמיד לפניו נסיונות ולא עלה בידו, ומוסיף להסיתו שיחשוב בלבו - מה לי להילחם, אף אם אתגבר בזו העת הרי בוודאי אחזור לסורי... אך באמת אין

שובו בנים שובבי"ם - בת קול זו נועדה גם עבור הרחוקים ביותר

נוראות מצינו בגודל ותוקף האהבה שאוהב הקב"ה את כל איש ואיש מישראל³. איתא במדרש (שמו"ר י"ט ה) 'קרא ה' למשה ואמר לו לך ומהול את בני ישראל... והרבה מהן לא היו מקבלים עליהם למול, אמר הקב"ה למשה שיעשה הפסח, וכיוון שעשה משה את הפסח נזר הקב"ה לארבע רוחות העולם והם פיזרו בארבע כנפות הארץ את ריח 'בשר צלי' שהיה נודף מקרבן הפסח, שנאמר (שיר השירים ד טו) 'עורי צפון ובואי תימן', והיה ריחו הולך כדי מרחק מהלך ארבעים יום. וכיוון שנתאוו בני ישראל לאכול מבשר הפסח נתכנסו אצל משה, ואמרו לו בבקשה ממך האכילנו מפסחך, אמר להם - אם אין אתם נימולין אין אתם אוכלין, מיד נתנו עצמן ומלו, ונתערב דם הפסח בדם המילה, והקב"ה עובר ונוטל כל אחד ואחד ונושקן ומברכו, שנאמר (יהווקאל טו ו) 'ואעבור עליך ואראך מתבוססת

יט. ידוע שהבעש"ט זי"ע היה אומר, הלוואי שאזכה לאהוב את הצדיק הגדול ביתר לכה"פ כאהבה שאוהב הקב"ה את הרשע הגדול ביותר.

כ. מעשה ש(לא) היה, בבחור שלדאבון לב ירד מצבו הרוחני מטה מטה, עם הזמן התחבר לחבורת ריקים ופוחזים... מפעם לפעם היה בא אל בית אביו עם חבר מרעיו והללו היו משתכרים שם וכדי בזיון וקצף, ויהי באחד הפעמים, גברה השכרות על בני החבורה, והללו החלו לשבר ולנתץ את כלי הבית בהזיק של עשרות אלפים... הבן שעדיין פעם בלבו רגש לבית אביו נתמלא בושח וכלימה וברח מהבית כל עוד נפשו באפו, ומאז עבר לדור בבית אחד החברים. לאידך, האב, שלא רצה לנתק את הקשר עם בנו החל תר ומחפש אחריו, אבל, לא, מאומה לא הועיל לו, הבן ניתק עמו כל קשר ומגע, גם על הטלפון לא אבה לענות לאביו.

אינה ה' לפניו, והאב שמע על איש פלוני שהוא 'יחיד מומחה' בקירוב הנופלים בעם (נושרים), משפגש עמו האב, סיפר המומחה, שאותו הבן, מתחיל להראות סימני תשובה, וכבר התחיל קצת להתחזק ולהתיישר, כשמעו 'בשורות טובות' אלו ניסה שוב האב ליצור איזה קשר עם הבן ע"י הטלפון, אבל הבן לא ענה לו, בצר לו ניסה האב שוב, והלך לנקוש על דלתי הבית שבנו שוכן שם, והנה רואה שמתוך הבית מציצים עליו ב'קוקער', ו... הדלת לא נפתחת, בלב שבור ורצוף חזר האב לאותו 'מומחה' ובכה מאין הפוגות, מה עוד יש לאל ידי עשות כדי שבני יאבה לדבר עמי, וכי מה בקשתי ממנו - רק דבר אחד, שיאות לדבר עמי... המומחה שכאבו ובכיו של האב נגע לעמקי לבבו החליט לדבר על כך עם הבן, ואכן, הלה מיהר לפגוש את הבן, ושאלו, הרי אני רואה שהחילות להיטיב את דרכיך, מדוע הנך כה מתנכר לאביך מולידך... ענהו הבחור, הרי אני חייב לו עשרות אלפי דאלער, ואין לי מאיפה לשלם, מה יש לי לענות לו ולדבר אתו כשהנני יודע אני מראש שאין לי כלל מה שהוא צריך ומבקש ממני. אמר לו ה'מומחה', טיפש - כלום צריך האב את הדולרים שלך, הרי הוא רוצה לראות פניך ולשמוע קולך... דבר זה חשוב לו פי מאה מהדולרים שלך.

ולדידן, פעמים הרבה, מחשב האדם בעצמו, הרי חטאתי רבות, והקב"ה תובע ממני כמה וכמה 'תשלומים', כיצד אשא פניו, כיצד הנני רוצה שתפילתי תתקבל, שתורתי תהא נחשבת לפניו, הרי אין בכלל תועלת בכל התורה והמצוות שאקיים, אבל האמת, כי טעות גדולה בידי, וכי הקב"ה מבקש מאתנו תשלומים, הרי פי מאה מזה מבקש פשוט שנפנה אליו ראש ושנראה לו פנינו בתפילה ובתורה.

בעת צרה. ולא עוד אלא שולא קמו איש מתחתיו - אף לעצמם מאבדים תקומתם ל"ע.

כי על כל אחד להרבות באהבתו לרעהו (עיי' בה"ח בשער התבונה פ"ה), וכמו שעל עצמו ועל חסרונותיו ימצא תמיד לימוד זכות ומליצה ישרה - להסביר מדוע אין צדיק כמוהו בכל הארץ, כך יתרון חסרונותיו של חברו, לקיים מה שנאמר 'ואהבת לרעך כמוך', כמוך ממש^כ.

ועוד עליו להחשיב את זולתו, כדכתב הרה"ק רבי פינחס מקאריין זי"ע (אמ"פ השלם, בהעלותך שט) כי בכל אחד מישראל יש קדושה ודבר יקר, מה שאינו בן באחר זולתו.

ולטוטפות בין עיניך - כמה רמזים לעבודת האדם הרמוזים בתפילין

בפרשתן (יג ט), 'והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך'^כ... ראשית דבר, בבואנו לעסוק במצוות שומה עלינו להביא את מהותה של המצוה והיא מיסודי האמונה, והוא כדרך שאנו אומרים ב'לשם

זה אלא דמיון שוא, כי הבורא יושב ומצפה עליו שישב אליו, ולא עוד אלא שנחת רוח יש לבורא בכל התגברות של קרוין מחומר - אחר שזה בא לו בקושי רב.

הנאהבים והנעימים - הזהירות בבין אדם לחברו בסור מרע ועשה טוב

בפרשתן (יא ז), 'ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשוננו', הרה"ק מרוזין (עירין קדישין) ביאר את הכתוב בדרך רמז, שבא ללמד שלא ינהג האדם בחריפות בלשון חדה ומשוננת כנגד הבריות, אלא תמיד ידבר בשפה ברורה ונעימה ובמענה רך המשיב חמה, וזהו שאמר הכתוב לא יחרץ - אל יהא 'שארף און שפיציג' (הריץ מלשון חורץ הריצים, כלומר חד והרף), אלא ב-לב, כמו הלב בן יהא לשוננו.

בפרשתן נאמר במכת חושך (י כג) לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו, וביאר הרה"ק החידושי הרי"ם זי"ע (ליקושי הרי"ם) כי החושך הכי גדול - כשלא ראו איש את אחיו - כשאינו מתבונן בחבירו להיטיב לו מתוך אחדות וטוב לבב^כ, או לעזרו

כא. מצינו רמז לענין ה'אחדות' במצוות תפילין, שבתפילין של יד שהוא כנגד הלב יש רק בית אחד שבו מכניסים את הד' פרשיות, ואילו בתפילין של ראש שהוא כנגד המח יש ארבעה בתים ובכל אחד מהם מכניסים פרשה אחרת, וללמדנו בא, ש'חילוקי דעות' מותרים, אך בתפילין של יד שהוא כנגד הלב אסור שיהיה 'פירוד הלבבות', אלא שלכולם יהיה 'כאיש אחד בלב אחד'.

כב. הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע היה אומר אין בידי לתת עצה כיצד קונים 'ראת שמים' אך אתן לכם עצה ל'אהבת שמים', והיא, על ידי 'אהבת ישראל', כי על ידי שאדם מתמיד באהבת ישראל יבוא לאהוב את בוראו. כג. אומרים בשם הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע, כי כה אמר היהודי הק' מפשיסחא זי"ע אם הייתי יודע שתצמח הטובה לבני ישראל אם היה אליה הנביא זכור לטוב מתגלה אליהם, הרי מכבר הייתי מבקש הימנו שיתגלה קבל עם קדוש. הוסיף החידושי הרי"ם לאמר ביותר מזה, אם אכן היתה טובה רבה צומחת מכך לא היו צריכים לבקש מאת התשבי שיתגלה אלינו, שהרי כה רבתה חביבותו לעם בני ישראל עד שהכריז (תנדב"א פכ"ח) בית ישראל הריני כפרתכם, ואם היה טובה בדבר היה מעצמו נגלה אלינו מזה עידן ועדנים... אך יודע הוא שלא תצמח לעם בני ישראל בהתגלותו טובה רבה יותר מאותה טובה הצומחת להם שעה שמניחים המה את התפילין ומקיימין את מצוותה. מדבריו אלה נלמד מעט מזעיר על חשיבותה של מצווה רבה זו, שגדולה היא ונכבדה אף מגילוי אליהו הנביא. וכמה יש לנו להתעורר בהנחתה בהתעוררות הלב, שלא תהא חלילה כמצוות אנשים מלומדה.

ולא נהיה כאותו אחד שסיפר עליו הרה"ק ה'שפע חיים' זי"ע כי השאלה הראשונה שנשאל [בעודו בחור צעיר לימים] הייתה מפי יהודי שניצב לפניו כשהוא לבוש בתפילין של יד וידו השניה אוחזת בתפילין של ראש, וכך הייתה שאלתו כי איננו יודע האם הינו עומד 'בהנחת התפילין' ונמצא שעליו להניח של ראש ולהתפלל שחרית מרישא עד גמירא, או שמא כבר נפטר ויצא יד"ח מכוון שכבר התפלל שחרית... ומה שהוא מחזיק את של ראש בידי הוא מכיוון שכבר חלצם לאחר התפילה... (שהרי מסדר הנחת תפילין ללבוש תחילה של יד ולאחמ"כ של ראש, ובחליצתם להיפר, תחילה יחלוץ של ראש ולאחריי של יד), נענה הרה"ק לאותו 'מרחה', ברור לי שעליך ללבוש את ה'של ראש' ולהתפלל תפילה כהלכתה. כי אף אם נאמר שאכן כבר אמרת בפה את כל תיבות התפילה - הרי תפילה כזאת שתוך רגע כמימריה אין המתפלל יודע אם כבר התפלל או לא, הרי וודאי שאף בשעת מעשה לא ידע בין ימינו לשמאלו, ולא יודע תפלה מהו...

באר הפרשה - בא

יחוד' שציוונו להניח תפילין... שיש בהם יחודו ואחרותו
 יתברך שמו בעולם, ושנוכח ניסים ונפלאות שעשה
 עמנו בהוציאנו ממצרים, ואשר לו הבה והממשלה
 בעליונים ובתחתונים לעשות בהם ברצונו.
 אכן, בזה יש שנתנו טעם לשבח מדוע הננו מניחים
 את התפילין על יד שמאל דייקא, שבא להזכירנו
 את יציאת מצרים שלא היה בידי אדם כלל אלא רק
 ע"י הקב"ה בעצמו באותות ובמופתים, ובני ישראל היו

סיפר לי יהודי המשמש כמשגיח כשרות במפעלים בעיר טאראנטא (טורונטו) שבקאנאדא, אלו המפעלים שוכנים
 בריחוק מכל מקום יישוב, עד שבית הכנסת הקרוב ביותר למקום שהותו ועבודתו הינו במרחק נסיעה של שלושת
 רבעי (3/4) השעה, והנה, דרכו של אותו 'משגיח' ליסע בכל יום לביהכ"נ להתפלל את תפילותיו במניין עשרה, על
 כן היה משאיר את ה'טלית ותפילין' שלו בבית המדרש, ויהי היום הקיץ המשגיח משנתו והנה הוא רואה כי 'שלג'
 גדול וחזק כיסה את פני העיר בגובה אדיר, והבין כי לנוכח הררי שלג אלו לא יוכל לעשות את דרכו לעבר ביהכנ"ס
 כבכל יום, החל מצטער - 'הנחת תפילין' מה תהא עליה... על כן ביקש להזמין אצל אנשי השלטון בעיר האם יוכלו
 לפנות את השלג ולקחתו עם ג'יפ (jeep) מפתח ביתו עד בית הכנסת, אך תשובתם הייתה כי אינם שולחים ג'יפ
 אלא לצורכי חולים ורפואתם, אך אינם משרתים בכך מטרות של דת ויהדות, ואם ירצה בכל זאת להשתמש בג'יפ
 שלהם עליו לשלם עבור כך עשרת אלפים דולר. מכיוון שכן פנה אל ה'רב' שלו בארה"ק (דרך הטעל) ושאלו - ילמדנו
 רבינו, האם יש חיוב לשלם הון רב כזה בעד הנחת תפילין... ויענהו הרב, אמרו חז"ל (ירושלמי פאה ב, ב; ונפסק ברמ"א
 סי' תרנ"ו בשם הרא"ש) שעל האדם להוציא עד חומש מממונו בכדי לקיים מצוות עשה, על כן אם יש בידו סך חמישים
 אלף דולר מחויב הוא מן הדין להפריש עשרת אלפים מהם בכדי לקיים מצוות תפילין.

אכן, ל'משגיח' זה היו בחסכוניותו סכום של יותר מחמשים אלף דולר, קיבל את פסקו של ה'רב' ומיהר להזמין
 את הג'יפ האמור, משהגיעו יצאו לדרך הארוכה ובקושי רב פינו את הררי השלג והקרח שהפריעו להם בדרכם,
 אחר תלאות הדרך הספיק ה'משגיח' לברך אשר קדשנו במצוותיו וציונו להניח תפילין ברגעים האחרונים טרם שקעה
 החמה... מה אומר ומה אדבר, אמר לי היהודי, למחרת היום הייתה 'הנחת תפילין' שלי באופן אחר לגמרי - 'פנים
 חדשות' היו לה להנחת תפילין אחרי שידעתי להעריך את התפילין ב'עשרת אלפים דולר' (לכה"פ)...

מסופר על הרה"ק ה'מאור עיניים' מטשערנאביל זי"ע שאחד מחסידיו שלח אליו את משרתו עם חבית יין משובח
 כמנחת ביכורים לצדיק הדור, משראה ה'מאור עיניים' את פני המשרת שאלו מיד 'האם הנחת תפילין היום', ענה
 המשרת שאכן היום לא הניח תפילין, ואף נתן 'טעם' למעשיו, היות והיום איחרתי קצת את זמן הקימה ומיהרתי
 להתפלל בחפזון, ועוד קודם שהנחתי תפילין קראני אדוני לעמוד לפניו לשרתו, בגמרי לשרת את אדוני חלש לבי
 והוכרתי מיד לסעוד פת שחרית, ומכיוון שלמדתי בימי עלומי שהנחת תפילין צריכה להיות קודם האכילה, אמרתי
 בלבי, עתה עומד אני כבר לאחר האכילה, כבר הפסדתי ביום זה את מצוות הנחת תפילין, הסביר לו ה'מאור עיניים'
 לפי הבנתו, שאכן לכתחילה אין לאכול קודם הנחתו, אך באם כבר אכל עליו להניח תפילין ללא כל טענות ומענות.
 לאחר מכן פנה ה'מאור עיניים' לחבורתו הקדושה, ואמר להם, ראו נא, משרת זה שאינו 'בעל השגה' גדול, ומתוך
 מעשיו ניכרת בורותו הגדולה, ומי יודע אם יודע הוא שצריך גוף נקי בעת הנחת התפילין, ואעפ"כ מכיוון שלא
 הניח היום תפילין היה חסר אור בנפשו עד שהרגשתי עליו שלא הניחו, ומכאן נראה שכל מצוה, אפילו אם אינה
 נעשית בכל פרטיה ודקדוקיה הרי היא 'עושה רושם' ואור גדול על עושיה.

מסופר על יהודי בא בימים כבן שמונים שנה מדרי העיר טבריה, שבזקנותו תקפוהו חולאים וייסורים רבים, שבא
 והתאונן לפני הרה"ק רבי אברהם מקאליסק זי"ע אודות צעריו ויגונו הרב ובין הדברים נפלט מפיו אמירה שאין לו
 כבר כל טעם וסיבה לחייו וטוב מותו. שאלו הרה"ק האם מע"כ מניח תפילין בכל יום, וענה הן, א"ל הרה"ק דע לך
 שכדאי לו לאדם לחיות שמונים שנה ואפילו מלאי ייסורים כשלך וכל ההרפתקאות דעו עליך, ובלבד שלסוף שמונים
 שנה יזכה להניח פעם אחת תפילין גרידא ואפילו הנחת תפילין כמו שאתה מניח (הובא בכתבי ר"מ מידנער אות תצב).

אגב אורחא, חיזוק נפלא תמצא בדברי הסמ"ג ב'ספר המצוות' (מ"ע ג, הלכות עבודת הבורא) 'עוד זאת דרשתי להם,
 כי יותר חפץ הקב"ה באדם רשע שיניח תפילין מאדם צדיק, ועיקר תפילין נצטוו להיות זכרון לרשעים ולישרם דרך
 טובה, ויותר הם צריכין 'זְכָר' וחיזוק מאותם שגדלו ביראת שמים כל ימיהם, והבאתי ראייה גדולה וחזקה, כי בתפילין
 יש ארבע פרשיות ובכל אחת כתוב 'לטוטפות', חוץ מאחת ששינה בה הכתוב וכתוב בה (שמות יג ט) 'ולזכרון', ללמד
 שעיקר חיוב תפילין לאותם שצריכין יותר זְכָר'.

משועבדים לעבודתי יתב"ש"י, הרה"ק השפת אמת' זי"ע (תר"נ ד"ה בפסוק) מבאר את רום מעלת הנחת התפילין, כי הכפות תחת ממשלת הסטרא אחרא אינו יכול לקבל על עצמו 'עול מלכות שמים' (וזה"ק ח"ג קה.), ולכן עשה הקב"ה ניסים ונפלאות בהיותנו תחת ממשלת ושעבוד מצרים להוציאנו מתחת ידם וממשלתם, ולדורות עולם - למען יהא בידנו כהיום הזה לצאת מתחת ממשלת שעבוד היצר והסט"א, לזה 'זכר עשה לנפלאותינו' - ונתן לנו מצוות תפילין לעורר בזה את אשר נעשה ב'ציאת מצרים', ולכן יש בהם ד' פרשיות, 'שמע, והיה אם שמוע, קדש, והיה כי יביאך'. פרשיות 'שמע'

בבחי' יד כהה שאינה עושה כלום, ורק היה 'מינך ה' נאדרי בכה, ימינך ה' תרעין אויב', ולכן אמרה תורה 'והיה לאות על ירך ולזכרון בין עיניך' - כדי שנשריש בקרבנו אמונה זו לדורות עולם, שאין האדם עושה בעצמו מאומה אלא כל כולו 'יד כהה'... והכל בידי שמים.

עוד אומרים ב'לשם יחוד' - וציונו להניח על היד לזכרון זרוע הנטויה, ושהיא נגד הלב לשעבד בזה תאוות ומחשבות לבנו לעבודתו יתב"ש, ועל הראש נגד המח שהנשמה שבמוחי עם שאר חושי וכווחתי כולם יהיו

כד. הרה"ק בעל ה'דברי יחזקאל' משינאווא זי"ע סיפר שביום היכנסו לעול תורה ומצוות הניח לו הרה"ק רבי צבי הירש מרימנוב זי"ע את התפילין לראשונה. בהנחת התפילין אמר לו רבי הירשילע על נוסח ה'לשם יחוד' שקודם הנחת תפילין 'לשעבד בזה תאוות ומחשבות לבנו לעבודתו יתברך שמו', שביאורו על דרך שיעבוד לבעל חוב, כמו שהלווה המשעבד את נכסיו למלווה, הרי משעבודו ואילך אינו יכול לעשות 'סחורה' בנכסים אלו, כי הם כבר משועבדים לבעל חובו. כך, בראשית היום הננו מניחים תפילין ומכריזים ואומרים שבמצווה זו אנו משעבדים בזה תאוות ומחשבות לבנו לעבודתו יתברך שמו ומעתה כל תאוות לבנו מסורים ומשועבדים כבר ליוצר הכל, ואין לנו רשות להשתמש בהם ולמוסרם לידי הסטרא אחרא, כי משועבדים הם לאבינו שבשמים.

שמעתי מאחד מצדיקי הדור שליט"א ששמע מבעל המעשה מיוצאי העיר ווארשא, שאביו היה משמש כ'אופה', כדרכו של האופים היה יוצא לעבודתו משלוש לפנות הבוקר עד כחצות היום שאז הספיק להתפלל שחרית בטרם הגיע חצות... ויהי בערב יום ה'בר מצוה' של ה'מספר' דן בכה לפני אביו - הנחת תפילין מה תהא עליה, מי יניח לי תפילין אחר שהינך שוהה בכל יום בבית האופים בבוקרו של יום. א"ל האב למחרת בשעה שבע ועשר דקות המתן לי בפתח ביהכ"ס, ואני אעשה 'מעשה גניבה' ואצא מבית האופים לכמה דקות ואניח לך את תפילך בשמחה רבה.

ואכן, בהגיע השעה היעודה המתין הבחור בהתרגשות עצומה בפתח ביהכ"ס, אבל... 'הילד איננו', האב לא עזב את לחמיו ונשאר בבית האופים, כשהבחור עומד וממתין עד בוש, עברו עשר דק', עשרים דק' ויותר עד כג' רבעי השעה, והחל הנער בוכה... מי יניח לי תפילין, באותה שעה עבר שם הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע וירא והנה נער בוכה, שאלו הרבי לבכיה מה זו עושה, ויספר לו הנער את 'פרשת התפילין' אשר אמר לו אביו להמתין עליו ועדיין לא בא, אמר לו הרבי, הכנס נא לחדרי ואני אניח לך את תפילך, משנטל הרבי את התפילין נענה ואמר לו - הנה ה'בתים' לפניך, בתוכם מונחים ה'פרשיות' המלאים בשמות הקודש, ותפקיד האדם בהנחתו את התפילין להשריש בקרבו שיתפשטו בכל אבריו קדושת ומהות שמות הקודש, וכיצד, הנה כאן בתקרת החדר תלויה מנורת העלקטרי"ק (חשמ"ל), הידעת היאך מעלים בה את האור - ע"י הכפתור הנמצא במרחק מהמנורה תלוי על כותל החדר, שמא תדע מה ענין הכפתור שבכותל למנורה שבתקרה, כי מתחת לעובי הכותל והתקרה עוברים חבלים וחוטי עלעקטרי"ק (חוטי חשמ"ל) המקשרים ומחברים ביניהם... כך משמשים 'רצועות' התפילין להחדיר את ה'תוך' שבתפילין לכל אברי וגידי האדם...

נהגו כמה צדיקים שכשהיו מניחים תפילין לבחור בפעם הראשונה שמניח תפילין היו קושרים את הרצועות בחוזקה, לרמוז בכך לבחור המתחנך למצוות שעליו להדק את הרצועות וקדושתן עמוק עמוק בתוכו. וכן סיפר הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע שכשזקנו הרה"ק רבי דוד בידערמאן זי"ע הניח לו את התפילין על זרועו, הידקן כל כך בחוזק עד שהרגיש שעוד מעט קט וזרועו ניתק מגופו ונופל ארצה מרוב דחיקת הבשר, משסיפר זאת בימי זקנותו העיד ואמר שעד עצם היום הזה עדיין הוא מרגיש אותה הנחת תפילין. ואף שאין אנו עומדים במדרגות נעלות כאותם צדיקים ושרפי מעלה, מכל מקום עלינו להניח את התפילין לכל הפחות בכדי שנרגיש זאת משך אותו יום כולו, שקדושת ההנחה תאיר בנשמתנו פנימה.

באר הפרשה - בא

- בכתפי. ושתי הפרשיות שנאמר בהם שהקב"ה אינו בוחר לו לעם אלא את ישראל ומושיע אותם בעת צרתם, הם באים לפרוק מעלינו את עול הסטרא אחרא - לתת לנו כוח להתגבר על היצר וחילותיו, כנגד שתי הפרשיות שאנו מניחים לפרוק מעל מוחנו וליבנו את עול השטן הוא היצר הרע^{יה}.

הנה כתיב ברש"י על הפסוק 'והיה לך לאות על ירך', על ירך - יד שמאל, לפיכך 'דכה' מלא בפרשה שנייה, לדרוש בה יד שהיא כהה (מכילהא שם מנחות לו.) ואמרו להמליץ - מאי טעמא אמרה תורה להניח תפילין על הידיים, ומדוע דייקא על יד כהה השמאלית, אלא, כי לא הרי הידיים כהרי העיניים ואווניים וכו', כי אף שגם מהם יש לאדם שניים מכל אבר, מכל מקום בכוחם ובפעולתם שווים הם, כי שמוע ישמע הן באוון ימין הן באוון שמאל ללא כל חילוק, כמו כן ב' העיניים שווים הם. ובוזה נשתנו הידיים, כי עיקר פעולותיו עושה האדם ביד ימין ואילו ידו השמאלית 'יד כהה' היא, חלשה ורפה יותר מן השנייה. ועל כן אמר הקב"ה, בבואכם להניח תפילין שהיא 'דביקות בבורא יתב"ש' הניחו אותם דייקא על היד כהה, להורות כי דייקא מהחלשים, ומזמני הנסיון והחשכה, שם היא עיקר דביקות הבורא, ושם יתגלה 'יחודו ואחדותו יתברך שמו בעולם'^כ.

ו'והיה אם שמוע', מסייעים בידנו לקבל על עצמנו עול מלכותו יתברך, ואילו פרשיות 'קדש והיה כי יביאך' נותנים כוח באדם לפרוק ולהוריד מעל עצמו את עולו של היצר הרע ולהדיחו מעל פניו. וזהו אומרם (סנהדרין ד:) שהתפילין מכונים 'טוטפות', כי 'טט' בכתפי, שנים, ו'פת' באפריקי שנים, הרי לנו ארבעה פרשיות. ורמזו יש בדבר, טט - שתי הפרשיות הראשונות באים בכתפי שיטען האדם על כתפיו את עול מלכותו ית', ואילו פת שתי הפרשיות האחרות, מטרתן באפריקי שיפרוק מעצמו את עולו של היצר הרע, הצר הצורר אותנו בנכליו.

וכנגד התפילין שאנו מניחים כאן למטה, מניח הקב"ה את תפיליו לעילא וקושר את בני ישראל אליו, גם מסייע בעדנו לפרוק עול היצר וגונדא דיליה מעלינו, כמו שאמרו (ברכות ו.) שהבורא ית' מניח תפילין, והפרשיות הכתובות בהם לעורר אהבתו לבניו עם קודש - א. מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ (דה"א י"ז כא), ב. מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו (דברים ד ו-ה), ג. או הנסה אלוקים לקחת וגו' (שם לד), ד. עם נושע בה' וגו' (שם לג כט). וכמעשינו כך כביכול מעשי המקום - שתי הפרשיות הראשונות המדברות בשבחן של ישראל שהם בניו וקרוביו של מלך מלכי המלכים הם נגד שתי הפרשיות של קבלת עול מלכות שמים

כה. יש להסמיך אמרת צדיקים שהיו דורשים, הנה בתפילין של יד יש רק בית אחד, ואילו בתפילין של ראש ישנם ארבעה בתים, והדבר בא לרמז, שאכן ב'של יד', במעשה המצווה בפועל ידיו מעשה אחד לכולם, כי הכל מניחים את התפילין וקושרין את הרצועות, אך ב'של ראש' בכוונת המצווה, הדברים מתחלקים ומשם יתפרדו והיו לארבעה ראשים. כי יש אשר אכן כוונותיו עמקו וגבוהים הם לכוון לבו לשמים, בעוד שישנם רבים אשר אכן את מעשה המצווה בפועל מקיימים המה כדת, אך ראשם בל עמם...

היה אומר הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (ליקוטים' סוף דברים, דיבור האחרון), משל נפלא בעניין הנחת התפילין. לבני מדינה שבאו להמליך עליהם מלך, נענה המלך ואמר להם, תחילה אסרו בזיקים את השונאים המערערים על המלכות, ורק לאחר מכן תמליכוני עליכם... כמו כן, מדי יום, כאשר יהודי בא להניח את התפילין ולהמליך את הבורא, אומר לו אביו שבשמים, בני, תחילה הניח תפילין של יד שהיא כנגד הלב - שהוא המערער כנגד מלכות שמים בתאוות לבו, ורק לאחר שתקשרנו בזיקים תוכל להמליכני בהנחת תפילין של ראש כנגד המוח...

ומענין לענין יוזכר מה שהיה אומר הרה"ק רבי דוד בידערמאן זי"ע שיש בזה סגולה לפרנסה בהרחבה שלא לחלוץ את התפילין דרש"י עד לאחר 'עלינו לשבח' שבשחרית.

כו. כיו"ב ביארו דלכן מצד 'הלכה למשה מסיני' צריך שיהיו רצועות התפילין שחורות לגמרי, לרמז לן, שהרי התפילין הינם אות בין בני ישראל לאביהם שבשמים, ודייקא כשנראה לאדם שחשך עולמו לגמרי - משם יזכה לידבק בבוראו.

אמנם לצד זה יזהר עד מאד שלא לאבד את השמחה שזוכה לעבוד את הבורא יתב"ש ולקיים מצוותיו. והעיקר שיהיה מלא 'חיות' דקדושה בשמחה גדולה על כל מצווה שהוא זוכה לקיים. מסופר על אחד שאתא ובא אצל

ויהי רצון מלפני אבינו שבשמים שנוכה להתעלות באמונה טהורה ובאהבת איש לרעהו, ובקרוב נזכה למעלה למעלה באלו הימים המסוגלים, להתחזק לראות בבנין ציון וירושלים.

הרה"ק רבי אברהם מטשעכנוב זי"ע ואמר לו, הרי יחדיו למדנו בשנות הנעורים, ואף אני עובד את ה' בכל יכולתי ועוסק בתורה כמורך כיצד נתעלית להיות רבי ומנהיג עדת הקודש, ואילו אני נשארתי כאדם מן השורה. שאלו הרה"ק מה היא השמחה הגדולה ששמחת בה מעורך ועד היום, סיפר היהודי שפעם זכה בגורל בסכום עצום של עשרת אלפים רובל ואז רבתה שמחתו שאינו זוכר כמוה עוד בחייו. שקע הרה"ק בשרעפיו ואמר וכפל 'אה... לא היה לך עוד שמחה כזאת מימך... לא היה לך עוד שמחה כזאת מימך...' דע לך, כי בכל יום ויום בשעה שפושט אני את זרועי בכדי להניח את התפילין הקדושים, לבי מתרונן משמחה כל כך, אלף פעמים ככה מאותה השמחה שהרגשת כששמך עלה בפיס... מששמע אותו יהודי כך נענה ואמר 'אכן, אתה הוא רבי, אתה רבי...!'

אימרה יאה אמר הרה"ק רבי יצחק מראדוויל זי"ע (ליקוטי אור יצחק, אבות פ"ד) לעורר את לב האדם בהנחת התפילין, כי הנה אמרו חז"ל (אבות ד ב) 'מצווה גוררת מצווה ואילו עבירה גוררת עבירה'. מעתה יקשה לנו, שהרי כל איש ואיש מבני ישראל מיד בראשית יומו מתעטף בטלית מניח תפילין ומתפלל, א"כ מדוע לא מצאנו שיקויים בהם 'מצווה גוררת מצווה' - שיעסקו כל היום אך ורק במצוות. ואדרבה, פעמים שמיד אחר תפילתו יסיר את התפילין ויפנה למלאכתו מבלי שימהר לעסוק בתורה וכיו"ב. ההסבר לדבר פשוט הוא, כי לולא היה ניגש אדם להנחת התפילין עם אותו ברען ותבערה כמו שבעל עבירה ניגש לעבירה רח"ל, הרי שהיתה המצווה משפיעה עליו באותה מידה שהעבירה משפיעה על העובר עבירה ואף יותר, והיה כל כולו נמשך לאחר הנחת תפילין בהתלהבות עצומה, ואיך פירושא זיל גמור.

(ובזה יש לבאר קושיית 'העולם', מדוע 'עבירה גוררת עבירה' מתקיימת ל"ע, ואילו 'מצווה גוררת מצווה' לא מתקיים, אלא, ע"ד שאמרנו - אם נקיים את המצווה באותו אופן שמקיימים עבירה, באותה התלהבות ותשוקה, והמצווה תעשה בכל הלב כמו העבירה, אזי באמת המצווה תגרור אחריה עוד מצוות הרבה).

וכמו שביאר הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תרי"ט ד"ה בפסוק) בהאמור בפרשתן (יב לד), 'וישא העם את בצקו טרם יחמץ משארותם צרורות בשמלותם על שכמם', כי משארותם היינו מלשון 'נשאר', והכוונה, שנשתייר בהם רושם מהמצווה, וכיצד באו לידי כך, ע"י שחיבבו את המצווה, וכדאיתא במכילתא לפרש למה נשאו את שיירי המצה בשמלותם, וכי לא היה להם בהמות, אלא לחבב את המצווה. ומבאר השפ"א כי כאשר עושין המצוות ברוב אהבה ותשוקה נשאר הארת המצוה בנפש האדם.

אגב אורחא, הרה"ק רבי שלומיקה מזוועהיל היה אומר שהכיר יהודי בעיירה זוועהיל ששמחתו והנאתו בעת הנחת התפילין הייתה יותר מהנאתם של הרשעים בעת מילוי תאוותם השפלות (ידוע שכשהיה הרה"ק אומר שהכיר יהודי בזוועהיל... הייתה כוונתו על עצמו).